

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituality

Tomáš Holub

ETICKÁ DISKUSE

O ADEKVÁTNÍ REAKCI NA 11. ZÁŘÍ 2001

Vedoucí rigorózní práce: Prof. Dr. Albert-Peter Rethmann

PRAHA 2007

Děkuji Grantové agentuře Univerzity Karlovy za podporu mého projektu „Etické aspekty v argumentaci o válce v Iráku“. Díky této podpoře bylo možné shromáždit materiály, které se staly významnými podklady také pro vznik této práce.

Děkuji panu profesoru Rethmannovi za cenné rady a velkorysou podporu během mého studia.

Děkuji paní Janě Zelenkové za korekturu textu a jeho grafické zpracování.

„Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a tištěných pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne.....

.....

podpis

OBSAH

ÚVOD	5
1 NÁSTIN HISTORICKÉHO VÝVOJE UČENÍ O SPRAVEDLIVÉ VÁLCE V KŘESŤANSKÉM PROSTŘEDÍ	7
1.1 Biblická východiska	7
1.2 Prvotní křesťané	8
1.3 Pojetí spravedlivé války u sv. Augustina	10
1.4 Scholasticky ucelený pohled	11
1.5 Přejít k novověku	13
1.6 Zestátnění války	15
1.7 Nová snaha církve vstoupit do diskuse	16
1.8 Formování Společenství národů	17
1.9 Úsilí o mírové uspořádání po II. světové válce	19
1.10 Rozvoj katolického mírového učení po II. světové válce	20
2 SOUČASNÁ SITUACE – OŽIVENÍ DISKUSE O TEORII SPRAVEDLIVÉ VÁLKY.....	24
2.1 Neokonzervativní přístup k debatě o spravedlivé válce	25
2.1.1 Pojetí Paula Ramsey	25
2.1.2 Současný stav	26
2.2 Evropské pojetí	27
2.3 Napětí mezi evropskými a neokonzervativními postoji	29
3 DISKUSE O VOJENSKÉ REAKCI NA 11. ZÁŘÍ	30
3.1 Přehled událostí od 11. září do 22. prosince 2001	31
3.2 Reakce politické sféry a jejich etická relevance	34
3.2.1 Reakce USA	35
3.2.2 Reakce evropských demokracií	36
3.2.3 Reakce Severoatlantické aliance (NATO)	37
3.2.4 Reakce Organizace spojených národů (OSN)	38
3.3 Reakce odborníků mezinárodního práva	40
3.3.1 Diskuse o přiměřenosti využití práva na sebeobranu	41

3.3.2	Diskuse nad dodatečnou evidencí důkazů o vině Al-Kajdy a Talibanu	43
3.3.3	Diskuse nad právní odpovědností státu Afghánistán za teroristické útoky	43
3.3.4	Celkové zhodnocení právní debaty	44
3.4	Reakce katolické církve	45
3.4.1	Reakce Vatikánu	45
3.4.2	Reakce národních biskupských konferencí zapojených zemí	48
3.4.2.1	Reakce biskupské konference USA	49
3.4.2.2	Reakce biskupských konferencí Velké Británie	50
3.4.2.3	Reakce biskupských konferencí partnerských zemí	51
3.4.2.4	Zhodnocení reakcí	52
3.4.3	Reakce katolických teologů a církevních uskupení	52
3.4.3.1	Odmítavá stanoviska	53
3.4.3.2	Souhlasná stanoviska	54
3.4.3.3	Zhodnocení katolické diskuse	56
4	NÁVRHY KRITERIÍ PRO ŘEŠENÍ VZNIKLÝCH OTÁZEK	57
4.1	Problém etické relevance pojmu „war against terrorism“	57
4.2	Problém identifikace obrany všelidských hodnot s obranou USA	59
4.3	Problém obsahu pojmu spravedlivá obrana proti terorismu	60
4.3.1	Sebeobrana proti konkrétnímu teroristickému aktu	60
4.3.2	Sebeobrana ve smyslu „war against terrorism“	61
4.4	Problém etické odpovědnosti země, která chrání teroristy	61
4.5	Problém s principem proporcionality	62
4.6	Problém se stanovením kritérií úspěšnosti vojenské akce v boji proti terorismu	63
4.7	Problém evidence důkazů, které vedou k vojenské akci	64
4.8	Problém vojenského zásahu, který není odsouhlasen Radou bezpečnosti OSN	64
5	ZÁVĚR	66
	Seznam literatury	67
	Německá anotace	72

ÚVOD

Současná situace v řešení otázek etiky válečného konfliktu je jedním z palčivých míst v nauce katolické církve. S překotným a ne zcela radostným vývojem posledních desetiletí se otevírají nové požadavky na stanovení smysluplných a použitelných kritérií v učení o spravedlivé válce. Oficiální stanovisko katolické církve zveřejněné v Katechismu katolické církve je sice všeobecně přijímaným východiskem a odpovídá principům, které jsou obsaženy v Chartě OSN, nicméně zásadním způsobem volá po upřesnění.

Jasným důkazem tohoto stavu je skutečnost, že se na ně jako na podporu svých stanovisek odvolávali v posledních konfliktech vždy jak zastánci použití síly, tak i jejich nejzapřísažlejší odpůrci. Důvodem tohoto stavu je mimo jiné natolik obecná formulace stanovených principů, že jejich praktické použití je možné pouze s široce pojatým výkladem, který však závisí pouze na subjektivních názorech jednotlivce. Tato skutečnost se v nové intenzitě ukázala zvláště po tragických událostech 11. září 2001.

Americký prezident George W. Bush 12. září 2001 v 10 hodin 53 minut po zasedání Národní bezpečnostní rady USA vyslovil větu, která nejen předznamenala, ale i zásadním způsobem ovlivnila reakci americké exekutivy a následně celého světa na novou formu světového terorismu:

„Úmyslné a smrtelné útoky, který byly podniknuty včera proti naší zemi, byly více než teroristické činy, byly to činy válečné“¹

Je možné říci, že touto větou byla otevřena zásadně nová kapitola v diskusi o etické rovině boje proti terorismu a zároveň o rovině etiky válečného konfliktu vůbec.

Pokusit se kriticky zhodnotit etickou argumentaci použitou ve vyjádřeních k bezprecedentním událostem 11. září a ve vyjádřeních, která reagovala na začátek a průběh vojenské operace Enduring Freedom na území Afghánistánu je prvním záměrem této studie.

Druhým záměrem této studie je pokusit se analyticky posoudit etické otázky vzniklé při argumentaci o prostředcích boje proti terorismu a na základě učení o spravedlivé válce obsaženého v Katechismu katolické církve upřesnit kritéria pro použití síly ve vztahu k obraně, která má preemptivní charakter.

Aby toto bylo možné, je třeba nejprve popsat s přihlédnutím k historickým proměnám celého učení o spravedlivé válce současnou debatu o zásadách použití učení o spravedlivé

---

¹ BUSH George Winslow: Zasedání národní bezpečnostní rady USA, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html>, (23.8.2006).

válce v dnešním kontextu. Poté je možné provést na základě rozboru etické diskuse před válkou v Afghánistánu analýzu současné diskuse o preemptivní obraně a nakonec se pokusit navrhnout upřesňující kritéria pro reálné posuzování etické přípustnosti či nepřípustnosti obrany ve smyslu preempce.

1. NÁSTIN HISTORICKÉHO VÝVOJE UČENÍ O SPRAVEDLIVÉ VÁLCE V KŘEŠŤANSKÉM PROSTŘEDÍ

Použití etických kritérií ve vztahu k vedení války se neobjevuje v židovsko-helenské kultuře pouze v prostředí ovlivněném biblickou zvěstí. Již dějepisec Thukidides ve svém podání peloponéské války popisuje dialog Athéňanů s obyvateli ostrova Melanos o principech, na základě kterých Athéňané mají či nemají právo provést vojenskou invazi na tento ostrov². Již zde se otevírá trvalé dilema prostupující dějinami až do dnešního dne: zda válka je pouze pragmatický prostředek, který je možné použít kdykoliv, kdy je to politicky vhodné, nebo zda vypovězení i vedení války podléhá jasným pravidlům, která jsou rozumově odůvodnitelná. Toto dilema nenechalo klidným ani Platóna, ani Aristotela i mnoho dalších řeckých filozofů. Intenzivně se jí zabýval i římský senátor Cicero, u kterého nalezneme první zmínky o kritériích spravedlivé války, na které posléze naváže v křesťanském kontextu biskup Augustin³.

Nicméně hledání odpovědi na základě biblické zvěsti je možno vnímat jako samostatnou a významnou kapitolu, která zásadním způsobem ovlivňuje i současnou diskusi.

1.1 Biblická východiska

Málokteré etické téma se táhne jako červená nit celou historií života křesťanů tak intenzivně a vytrvale jako téma použití či odmítnutí síly coby legitimního prostředku na cestě osobního následování Krista.

Tuto skutečnost je z velké části možné přičíst způsobu, jakým o věcech války a použití síly hovoří sama Bible. V daném kontextu je s nadsázkou možné říci, že Bible není se svými citáty pro dané téma zrovna ideálním východiskem. Její slova jsou k otázce použití síly totiž významně dvojznačná.

Ve Starém zákoně je možné číst texty, které jasně vybízejí k válečnému převzetí zaslíbené země⁴ a kniha Samuelova konstatuje, že počátečním zanedbáním, kterého se dopustil král David na své cestě k velkému hříchu cizoložství a vraždy, byla jeho neochota

---

² Srov. SUTOR Bernard: Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?. Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 9-10.

³ Tamtéž 12 -16.

⁴ Num 13,30.

konat to, co králové na jaře vždy konávali: táhnout do boje v čele svého vojska⁵. Válka je chápána jako skutečnost, jak nám praví kniha Kazatel⁶, která patří k životu člověka postiženého hříchem. Její překonání je posunuto do roviny eschatologie, ve které samozřejmě i Starý zákon zná nádherná proroctví o ideálu hlubokého míru, ve kterém již nebude třeba zbraní a veškeré antagonismy budou překonány⁷.

Ani Nový zákon nám v daném dilematu příliš nepomůže. Ačkoliv ústředním tématem poselství Ježíše z Nazareta je odpuštění a láska k nepřítelům⁸ a slavná slova z 26. kapitoly Matoušova evangelia. „zastřč meč do pochvy, kdo mečem zachází, mečem také schází⁹“ se stala argumentačním východiskem velkého množství pacifisticky laděných křesťanských skupin, přesto nacházíme v dalších evangelijních textech významně jiné důrazy a pohledy. V radách radikálního Kristova předchůdce Jana Křtitele vojákům nezaznívá žádný příkaz k tomu, aby opustili svoji službu, ale naopak jsou vyzýváni, aby ji vykonávali způsobem, který nebude nespravedlivý¹⁰. I římský setník, se kterým se setkává sám Ježíš jako se starostlivým nadřízeným nemocného služebníka, není nazaretským Mistrem vyzýván k opuštění služby, ale naopak je pochválen za příklad hluboké víry - a to právě na základě své vojenské zkušenosti¹¹. A dokonce v Lukášově podání pašijového příběhu se samotný Ježíš v předvečer své smrti shání po zbraní¹² a koriguje ve prospěch použití vojenské síly to, co jeho učedníci znali tak dobře právě ze čtení eschatologických vizí proroka Izajáše.

1.2 Prvotní křesťané

Z nejednoznačnosti slovního biblického poselství se poté od začátku života křesťanského společenství odvíjí vzrušená a složitá diskuse o vhodnosti použití síly, která provází lid putující do Božího království až do dnešních dnů.

Doba od Letnic až do poloviny 3. století znamená periodu, ve které samotná otázka použití vojenské síly pro prvotní křesťany neznamenal žádný relevantní problém. Důvodem bylo především zpočátku malé množství vyznavačů Kristova poselství v poměru k obyvatelům římské říše, ale dále i relativně velmi klidná situace v římské říši, která problém

---

⁵ 2 Sam 11,1.

⁶ Kaz 3,3.

⁷ Iz 2,4.

⁸ Lk 6,27-36.

⁹ Mt 26,52.

¹⁰ Lk 3,14.

¹¹ Lk 7,1-10.

¹² Lk 22,36.

aktivní, skutečně vojenské služby ve vztahu ke křesťanské víře nijak nerozvířovala. Tato skutečnost je pravděpodobně důvodem, proč přibližně až do roku 250 po Kr. není možné nalézt zmínku o křesťanských vojácích v žádné dochované literatuře¹³. Snad jedinou výjimkou může být některými křesťanskými spisovateli zmiňovaná přítomnost křesťanů ve vojsku Marka Aurelia, při jeho tažení proti Kvádům v letech 173–174¹⁴.

V druhé polovině 3. století se však začíná objevovat problém vojáků, kteří konvertovali ke křesťanství a jsou konfrontováni s otázkou, zda mohou i po křtu zůstat v císařském vojsku. Jejich situaci řeší především Tertulian, který ve svých raných spisech *Apologeticum* a *Ad Scapulam* z přelomu 2. a 3. století existenci křesťanských vojáků v římském vojsku potvrzuje a posléze také zaujímá k tomuto faktu své stanovisko: Ačkoliv ve spise *De idolatria*¹⁵ nejprve jakékoliv setrvání křesťanských vojáků v císařském vojsku odmítá, ve svém pozdějším pojednání *De corona*¹⁶ se z důvodu pastorační moudrosti postupně přiklání k mírnějšímu pohledu na setrvání vojáků – křesťanů ve vojenské službě. Touto změnou postoje reflektuje celkový posun ve vztahu církevních autorit k vojenské službě od první poloviny 3. století až do přijetí ediktu milánského v roce 313.

Celkově je pro tuto dobu charakteristické, že křesťané jako malá skupina obyvatel římské říše, která nemá téměř žádný vliv na veřejnou správu, a proto ani žádnou zodpovědnost za věci veřejné, nemá potřebu řešit otázku použití vojenské síly z pohledu veřejné autority. Jako exemplární příklad pro tento způsob myšlení v prvotních církevních obcích je postoj Origena, který ve své polemice *Contra Celsum* odmítá námitku Celsa, že křesťané jsou kvůli svému odmítání vojenské služby příživníci na dobrech řádu a pořádku v římské říši, neboť nejsou ochotni se podílet na její obraně. Origenes ve své odpovědi používá následující argument: Křesťané nejsou příživníci, neboť se také svým způsobem podílejí na obraně římské říše a na ochraně císaře. Poněvadž však nemohou prolévat krev,

---

¹³ Srov. GEERLINGS Wilhelm: *Die Stellung der vorkonstantinischen Kirche zum Militärdienst*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Kirche, 1989.

¹⁴ Toto tvrzení Tertuliana (srov. TERTULIAN: *Apologeticum* 5, 8-9 a TERTULIAN: *Ad Scapulam* 4,10) a později Eusebia z Cesareje (srov. EUSEBIUS z Cesareje: *Historia ecclesiastica* 5,5, 1-6) se opírá o vyobrazení na oslavném sloupu k počtě Marka Aurelia z roku 180, který dnes stojí před budovou italského parlamentu v Římě. Jsou na něm zobrazeni bojovníci 12. římské legie – tzv. legie Fulminata, které zachránil z kvádského obklíčení, ve kterém jim hrozila smrt žízní, zázračný déšť. Na jejich štítech je vyobrazen kříž a toto považují Tertulian a Eusebius za důkaz, že za záchranu legie vděčila modlitbám křesťanských vojáků, ačkoliv je tato verze v rozporu s oficiálním podáním římských historiků (CASSIUS DION: *De excerptis Xiphilini* 71,8). V češtině tuto problematiku v nedatovaném manuskriptu zpracoval prof. Jaroslav Polc. Srov. POLC Jaroslav: *Zázračný déšť*.

¹⁵ Srov. TERTULIAN: *De idolatria* 19, in: GEERLINGS Wilhelm: *Die Stellung der vorkonstantinischen Kirche zum Militärdienst*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Kirche 1989, 5-6.

¹⁶ Srov. TERTULIAN: *De corona* 11, in: GEERLINGS Wilhelm: *Die Stellung der vorkonstantinischen Kirche zum Militärdienst*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Kirche, 1989, 7-9.

vedou boj proti nepřítelům císaře jiným způsobem, a to duchovním. Modlí se za ty, kteří bojují, a protože křesťanská modlitba má skutečnou sílu, pomáhají tak významně k císařovu vítězství¹⁷. Tato logika exkluzivity však definitivně pro katolickou církev končí s pokřesťanštěním římské říše a tedy s ediktem milánským roku 313.

1.3 Pojetí spravedlivé války u sv. Augustina

Přijetím ediktu milánského se situace pro křesťany radikálně mění. S christianizací římské říše se otevírá zcela nový rozměr diskuse o vztahu křesťanů a použití vojenské síly. Nejedná se již pouze o vztah jednotlivce, který má zodpovědnost pouze osobní, ale otázka se začíná řešit z pohledu autority, která má zodpovědnost za svěřenou společnost.

Naprosto zřetelným symbolem radikality této změny se stává 3. článek usnesení synody v Arles, která se schází roku 314 – tedy bezprostředně po vydání ediktu milánského – a to za významné podpory císaře Konstantina. Znění tohoto článku je následující: „Ohledně těch, kdo odhodí své zbraně v době míru, je vhodné, aby jim nebylo dovoleno přistoupit ke stolu Páně¹⁸.“

Ačkoliv je přesný výklad tohoto výroku sporný, je přesto možno tímto prohlášením charakterizovat nový krok sebereflexe v životě církve, která začíná promýšlet své etické požadavky a nároky nejen z pohledu jednotlivce, který žije jako součást společensky nevýznamné minority, ale také z pohledu autority, která na sebe bere zodpovědnost za dobro svěřených lidí.

Jedním z prvních významných teoretiků se - tak jako v mnoha jiných křesťanských oborech - stává i v této oblasti doctor gratiae sv. Augustin (354-430)¹⁹, který ve svých spisech poprvé pojednává otázky války v celkovém myšlenkovém systému života v nedokonalé a pozemské obci (civitas terrena), která je zasažena následky hříchu sebelásky člověka²⁰. Augustin zdůrazňuje, že v této pozemské obci použití síly je jen nezbytně nutným prostředkem k tomu, aby byl zachován či obnoven nedokonalý pozemský mír, který je možné

---

¹⁷ Srov. ORIGENES: Contra Celsum, kn. 8, kap. 73, in: REICHBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): The Ethics of War, Oxford: Blackwell Publishing, 2006, 64-65.

¹⁸ Srov.: DRIVER John: How Christians Made Peace with War: Early Christian Understandings of War, Scottsdale: Herald Press, 1988, 77.

¹⁹ Souhrnná studie o Augustinově nauce o míru a válce srov.: WEISSENBERG Timo J.: Die Friedenslehre des Augustinus, Stuttgart: Kohlhammer, 2005.

²⁰ De Civitate Dei XIV, kap. 28, in: tamtéž 71.

charakterizovat jako řád směřující ke spravedlnosti a pokoji (*tranquillitas ordinis*)²¹. Především z konkrétních dopisů Augustina různým vojákům či konzulům je možné také vyčíst principy, při jejichž splnění je podle jeho úsudku možné nazvat válku spravedlivou. Souhrnně je můžeme pak nalézt v jeho polemice s manichejským teologem Faustem. Jsou to: legitimní autorita, spravedlivá příčina a správný úmysl²².

Jméno velkého biskupa z Hippo je ale v dějinách učení o spravedlivé válce také spojeno s teoretickým základem pro použití násilí (i vojenského) ve věcech víry: Augustin se na přelomu 4. a 5. století na základě opakujících se bolestných zkušeností ve sporu s donatisty odklání od svého původního výlučně nenásilného řešení těchto sporů²³ a na základě výkladu Lukášova podobenství o svatební hostině²⁴ vysvětluje nařízení krále pořádajícího hostinu „cogite intrare - přinut'te je přijít“ jako povinnost přivést k pravdě bloudící i násilím²⁵. Tato Augustinova pozice se poté stává argumentačním východiskem pro vztah víry a použití síly, který si s sebou církev nese po více než deset století.

1.4 Scholasticky ucelený pohled

Jestliže ve spisech Augustina je učení o spravedlivé válce rozeseto v různých částech jeho rozsáhlého díla a jednotlivé principy jeho učení vznikají především jako reakce na konkrétní události života, tak všichni autoři od raného středověku až do současnosti již téma oprávněného použití vojenské síly pojednávají jako ucelený traktát.

Díky autoritě Augustina v křesťanské Evropě však nepřistupuje středověk k dilematu o legitimitě použití vojenské síly pouze s jasně formulovaným názorem na její užití ve vztahu k pohanům a heretikům, jak to v kontextu pohanů dokazuje například věta Alkuina: „Je třeba zachovávat mír jen s dobrými, válku ale vést s nepřáteli²⁶“, ale také s jednoznačným principem, že válka je z křesťanského hlediska v křesťanském světě možná pouze jako nejzazší prostředek k zachování či obnovení míru. Tato vazba války a míru je až do nástupu absolutistického státu z etického hlediska zcela nezpochybnitelná²⁷.

---

²¹ De Civitate Dei XIX, kap. 11-12, in: tamtéž 78-79.

²² Contra Faustum, XXII, kap. 74, in: tamtéž 81-82.

²³ De Vera Religione, XVI, kap.31, in: tamtéž 86.

²⁴ Lk 14,21-23.

²⁵ AUGUSTINUS: ep. 185, ad Bonifacem, in: WEISSENBERG Timo J.: Die Friedenslehre des Augustinus, Stuttgart: Kohlhammer, 2005, 486.

²⁶ Srov. HARTMANN Wilfried: Der Frieden im früheren Mittelalter, zwei Studien, Beiträge zur Friedensethik 13, Barmbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1992, 5-6.

²⁷ Srov. SUTOR Bernard: Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?. Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 27.

Autoři raného středověku - tak zvaní dekretisté - se zabývají otázkami, jež se týkají války - ve svých tématicky systematizovaných sbírkách právních výroků papežů, koncilních dokumentů a církevních otců. Jako jedna z hlavních autorit při citacích, z kterých vyvozují svá stanoviska, jim slouží Augustin²⁸, z jehož výroků přejímají základní tři kriteria pro vedení spravedlivé války: legitimní autoritu, oprávněný důvod a správný úmysl²⁹.

Téma vedení války se v této formě objevuje i v *Decretum Gratiani*, v ústředním spise nevýznamnějšího autora mezi dekretisty mnicha Gratiana (12. století), a to v 23. fiktivní kauze druhé knihy, která řeší případ, kdy papež – jako nejvyšší a tedy legitimní autorita – nařídil silou potlačit kacířství, které podporují na svém území tři heretičtí biskupové³⁰. Gratian zde systematicky na základě postupného rozebírání předložené kauzy řeší na obecné úrovni téma přijatelného použití vojenské síly, jež by bylo slučitelné s křesťanským učením, a uceleným způsobem se dotýká všech otázek, které v raném středověku byly s daným tématem spojeny.

Ještě zřetelněji než u Gratiana je tento systematický přístup ke stanovení obecně platných pravidel ve vztahu k použití vojenské síly možné pozorovat u velkého teologa středověku Tomáše Akvinského (1225–1274), který ve své teologické sumě nadepisuje pojednání příslušného tématu otázkou: „Může být válka dovolena³¹?“

Jeho otázka již není kladena v konkrétním právním či politickém kontextu, nýbrž je položena jako obecný teologicko-etický problém: Zda a jak je vedení války slučitelné s praxí orientovanou na evangelium³²? Proto také jeho odpověď není pouze citací tradovaných výroků a jejich výklad, ale je také zasazením celého problému do kontextu celistvého pohledu na svět, který jako jednotný svět je možné pochopit na základě pravd obsažených v biblickém poselství a na základě přirozeného zákona vloženého do stvoření.

Struktura tohoto křesťanského světa je patrná z řazení jednotlivých argumentačních kroků, na základě kterých je vybudována celá jeho Suma. Tomáš při vytváření tohoto jednotného křesťanského světa vychází z myšlenky, že řád jednání, o kterém on pojednává, tedy řád navržený v tomto světě člověkem (*lex humana*) reprezentuje Boží vůli, jestliže se jeho pravidla dají odvodit z přirozeného zákona (*lex naturalis*) vloženého Bohem do celého

---

²⁸ Srov. WEIGAND Rudolf: *Krieg und Frieden in den Rechtssammlungen des Ivo von Chartres*, Beiträge zur Friedensethik 13, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1992, 2-3.

²⁹ Tamtéž 7-10.

³⁰ GRATIAN: *Decretum Gratiani*, part II, causa 23, 109-124, in: REICHBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): *The Ethics of War*, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.

³¹ AKVINSKÝ Tomáš, *STH II.-II. q.40*.

³² Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard: *Thomas von Aquin und der gerechte Krieg. Friedensethik im theologischen Kontext der Summa Theologie*, Köln: Bachem, 1990, 11.

stvoření a jsou navzájem tak uspořádána, aby umožňovala společný pokojný život. Z tohoto důvodu i eventuální dovolené vedení války jako lidské pravidlo (*lex humana*) stojí pod kriteriem, že jestliže má být dovolená, pak musí být vedena podle kritérií, která jsou odvoditelná z přirozeného zákona a musí přispívat k pokojnému životu mezi lidmi³³. Na základě této argumentace pak již nemusí být překvapující, že Tomáš zařazuje své pojednání o dovolenosti války do oddílu, jež celý pojednává o božských ctnostech a v případě války přímo o ctnosti lásky k bližnímu. V daném kontextu jednotného křesťanského světa ale také nepřekvapuje, že Tomáš přejímá Augustinův názor na dovolenost použití síly při snaze o návrat k pravdě v případě bludařů a heretiků³⁴.

1.5 Přejít k novověku

Tento koncept však přestává být prakticky nosný i ve velmi konkrétní otázce dovolenosti války v okamžiku, kdy rámec pro otázku o použití síly již netvoří pouze jednotný křesťanský svět a jeho obrana. V pozdním středověku se vlivem rozpadu Svaté říše římské³⁵ a s postupem vzniku národních států na straně jedné a setkáním s novými civilizacemi po objevení Ameriky po roce 1492 na straně druhé významně mění východiska pro otázku po použití vojenské síly v kontextu evangelijní zvěsti.

Na novou situaci reagují především představitelé španělské pozdní scholastiky, a mezi nimi na prvním místě dominikán Francesco de Vitoria (1483 – 1546)³⁶. Ve své kritice brutálních a vykořisťovatelských praktik používaných španělskými a portugalskými kolonisty na nově objeveném americkém kontinentu proti domorodému obyvatelstvu Vitoria vychází z argumentační linie Tomáše Akvinského, jehož *Sumu* používá při svých přednáškách na univerzitě Salamance. Ve svých komentářích k této *Sumě*³⁷ pak odvozuje stejně jako Tomáš Akvinský pravidla pro pokojné spolužití mezi lidmi ze všeobecně platného přirozeného zákona, jenž je Božím záměrem a dílem³⁸ a postuluje podobně jako jeho dominikánský

---

³³ Tamtéž 26-27.

³⁴ Tomáš toto téma řeší na jiném místě v *sumě*, v otázkách s názvem: „Mají být trpěni heretici?“ (STH II-II, q.11, a.3) a „Mají se nevěřící k víře nutit?“ (STH II-II, q.10, a.8).

³⁵ Rozpad římské říše a tím zánik antiky bývá spatřován v sesazení posledního západořímského císaře Romula Augusta příslušníkem císařské osobní stráže germánského původu Odoakerem v roce 476.

³⁶ Dalšími zastupiteli španělské pozdní scholastiky, kteří také ve svých spisech reflektovali otázku spravedlivé války byli v pozdější generaci Ludvík Molina či František Suarez.

³⁷ přednášky: „De indis recenter inventis relectio prior“

„De indis, sive de iure belli hispanorum in barbaros, relectio posterior“.

³⁸ JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: Francisco de Vitoria zu Krieg und Frieden, Köln: Bachem Verlag, 1991, 32-38.

spolubratr stejná kritéria legitimní autority, spravedlivého důvodu a správného úmyslu pro dovolené použití vojenské síly. Nicméně tváří v tvář nově vzniklé konfrontaci křesťanské světské autority s autoritou náčelníků indiánských kmenů vyvozuje v jejich prospěch, že oprávněná autorita nevzniká rozhodnutím papeže či císaře nýbrž právě na základě přirozeného práva každého národa na vlastní vládu. Na základě tohoto práva, které lid celého národa deleguje na své představené jsou tedy i indiánští vládcové, s kterými se španělští a portugalská kolonizátoři v Americe střetávají, nositeli legitimní autority a mohou proto při splnění dalších dvou kritérií vést spravedlivou válku³⁹.

Vitoria však v úvahách o platnosti přirozeného zákona jde ještě dál a ve svém komentáři hovoří o společenství národů, které je udržováno ve vzájemných vztazích právem národů (*ius gentium*) a které vychází nikoliv pouze ze vzájemných smluv, ale má také přirozeně právní původ⁴⁰. Dodržení tohoto práva je základem pro mír mezi národy⁴¹.

Vitoria tímto pojetím přirozeně právního zakotvení mezinárodních vztahů otevírá a sám se také pokouší zpracovat nové otázky, které již v mnohém předznamenávají současnou diskusi: Jestliže jsou vztahy mezi národy založeny na základě práva, které je všeobecně platné a nezávisí pouze na dvoustranných smlouvách, pak je možné, ale i nutné uvažovat o právu či povinnosti jednotlivých vládců zasadit se o nápravu bezpráví páchaného na slabším. A tedy: v jakém případě je možné zasadit se o nápravu i pomocí vojenské síly⁴²? Formulováno dnešní řečí: kdy vzniká právo či povinnost mezinárodní intervence? V této otázce jako první v historii etiky válečného konfliktu jednoznačně formuluje jako podmínky pro použití vojenské síly princip zachování proporcionality a princip nejzazší možnosti (*ultima ratio*)⁴³. Dále se také s logickou důsledností zabývá otázkou, co je obsahem základních práv národů, při jejichž porušení je možné usilovat o nápravu i s použitím vojenské síly.

To, že si Vitoria velmi realisticky uvědomuje složitost tématu, které se přirozeně právním zakotvením práva národů otevírá, ukazuje ve své diskusi o reálné možnosti války, která je z obou zúčastněných stran vnímána jako válka spravedlivá (*bellum iustum ab utraque parte*)⁴⁴.

Za pokračovatele myšlenek Francesca de Vitorii na poli etiky válečného konfliktu je možné považovat nizozemského učenice Hugo Grotia (1583-1645), jenž je označován za otce

---

³⁹ Tamtéž 39-57.

⁴⁰ Tamtéž 59-61.

⁴¹ Tamtéž 64-71.

⁴² Tamtéž 78.

⁴³ Tamtéž 86-94.

⁴⁴ Tamtéž 121-125.

mezinárodního práva⁴⁵. Tento výjimečně nadaný protestantský učenec ve svém obsáhlém díle „De iure belli ac pacis“ shrnuje myšlenky svých předchůdců o principech a podmínkách spravedlivé války a sám v předmluvě o motivaci napsat vlastní dílo říká, že „až do současnosti se nikdo tímto nezabýval vyčerpávajícím a systematickým způsobem; avšak dobro lidstva si žádá, aby tento úkol byl splněn...“⁴⁶. Grotius, který vyzdvihuje lidský rozum jako prostředek k pochopení Bohem daného přirozeného zákona, v otázce práva národů (ius gentium) zastává názor, že správně formulované právo, které odráží nároky přirozeného zákona, je poznatelné rozumem bez nutného předpokladu víry v Boha a je proto pochopitelné všem. A pro všechny je proto také závazné a to bez ohledu na skutečnost, zda je člověk věřící či nikoliv⁴⁷.

Tímto logickým krokem, kterým je platnost práva mezi národy svázána s racionalitou, se otevírá již přímá cesta k novodobému pojetí mezinárodního práva⁴⁸.

1.6 Zestátnění války

Nicméně mezi myšlenkami učence Grotia a prvními pokusy o novodobé zakotvení mezinárodního práva v rozumem poznatelné lidské důstojnosti na začátku 20. století existuje časové období, ve kterém v celé Evropě nad humanistickými koncepty práva národů a společenství národů v politické praxi zcela zvítězila myšlenka vojenského realismu, která - vyjádřena slovy jednoho z myšlenkových otců tohoto pojetí Niccola Machiavelliho (1469 - 1527) - zní: „Zde⁴⁹ existuje velká spravedlnost: válka je spravedlivá pro toho, kdo ji potřebuje, a zbraně jsou svaté, jestliže neexistuje jiná naděje než ve zbraních⁵⁰. Zde je velmi velká připravenost a kde je velká připravenost, tam nemohou být velké těžkosti⁵¹.“

Dle Bernarda Sutora⁵² je z určité části možné důvody k tomuto posunu hledat v nových technických možnostech vedení války: kvůli vývoji těžkého dělostřelectva padla

---

⁴⁵ SUTOR Bernard: Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?. Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 37.

⁴⁶ GROTIUS Hugo: De iure belli ac pacis, Prolegomena 1, 387, in: REICHBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): The Ethics of War, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.

⁴⁷ GROTIUS Hugo: De iure belli ac pacis, liber I, pars III-XVII.

⁴⁸ Potvrzením této skutečnosti je i skutečnost, že zástupce obžaloby v Norimberském procesu proti představitelům nacistického režimu použila citáty z výše zmíněné Grotiovi knihy pro zdůvodnění své obžaloby. Srov. DUKA Dominik: Editorial in: Salve 4 (2005).

⁴⁹ Míneňa je Itálie.

⁵⁰ TITUS Livius: Historie Říma, kniha IX, pars 1.

⁵¹ MACHIAVELLI Nicollo: Vladař, kap. 26.

⁵² Srov. SUTOR Bernard: Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?, Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts, Wochenschau Verlag, 2004, str.39-42.

obranyschopnost jednotlivých lokálních pevností a hradů a v důsledku toho se možnost války přesunula pouze na představitele silných teritoriálních celků. Z tohoto důvodu následně dochází k zintenzivnění válečných událostí díky větším materiálním zdrojům. Nicméně zásadní příčinu je třeba dle Sutora spatřovat v definitivním rozpadu myšlenkově jednotného křesťanského světa, který vyvrcholil 30letou válkou. Na základě myšlenek Thomase Hobbesa (1588 – 1679), který ve svém díle popřel existenci všeobecně platného přirozeného zákona traktovaného scholastikou a na místo něho předložil koncept zákona přirozenosti, jenž spočívá v rozumem nalezených obecných pravidlech⁵³, je do smluv westfálského míru, kterým tato válka roku 1648 končí, vtělen koncept existence absolutistických států, jejichž svrchovaným právem je bez respektování jakýchkoliv etických kritérií vést válku pokaždé, kdy to státní zájem žádá⁵⁴.

Pointovaně vyjádřeno: díky tomuto vývoji v Evropě Machiavelli zvítězil nad Grotiem. Čistě pragmatické chápání politiky převládlo nad pojetím všeobecných práv národů⁵⁵.

1.7 Nová snaha církve vstoupit do diskuse

Na situaci, ve které je válku možno prostě a mimo jakékoliv etické hodnocení neutrálně definovat jako „pokračování politiky jinými prostředky“ - jak tento stav nazval jeden z největších vojenských teoretiků všech dob německý generál Carl von Clausewitz (1780-1831) ve své knize *Vom Krieg*⁵⁶ - je sice možné nalézt určité pozitivum, přesto ale tento stav znamenal zásadní krok zpět v praktickém vlivu křesťanského pojetí etiky válečného konfliktu na dění v Evropě. Pozitiva vzniklého stavu je možné spatřit pouze v právně jasných regulích stavu války a míru a v odstranění ideologického pojetí války jako boje mezi morálně dobrým a zlým. Toto ideologicky chápané pojetí války vždy vedlo v důsledku ještě k následnému morálně odůvodňovanému trestání poraženého⁵⁷ a ke snaze přinutit poraženého

---

⁵³ Srov. HOBBS Thomas: *Leviathan*, kap. 11,13,14, Cambridge: Tuck Richard, Cambridge University Press, 1991, 85-91.

⁵⁴ Tento posun však byl již teoreticky připravován mnohem dříve před 30-letou válkou: španělský soudce Balthasar de Ayala (1548-1584) již v polovině 16. století přiznal schopnost posuzovat dle etických kritérií legitimitu války pouze autoritě, která sama válku vedla a nikoliv jeho poddaným. O několik desetiletí později poté italský právník Alberico Gentili (1552-1608) odvodil z Vittoriových myšlenek o spravedlivé válce ex utraque parte možnost spravedlivé války, jejíž legitimita je dána ne obsahově ale pouze procedurálně a formálně.

⁵⁵ Srov. SUTOR Bernard: *Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?*, Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 40.

⁵⁶ CLAUSEWITZ Carl von: *Vom Krieg*, kap. 1, čl. 24, 556, in: REICHERBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): *The Ethics of War*, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.

⁵⁷ Srov. SUTOR Bernard: *Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?*, Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 40-41.

podrobit se i vnitřně, což přinášelo další velké utrpení⁵⁸.

Myšlenka existence nezávislé evropské či světové autority, která by mohla rozhodovat spory vzniklé mezi jednotlivými suverénními státy s patřičnou autoritou se však nově v Evropě objevuje v druhé polovině 80. let 19. století, kdy německá vláda pod vedením kancléře Otto von Bismarcka požádala papeže Lva XIII. (pontifikát 1878-1903) o přijetí úkolu arbitra v německo–španělském sporu o Karolinské ostrovy ležící v Pacifiku⁵⁹. Ačkoliv Španělsko roli papeže jako soudce v daném sporu nepřijímá a Lev XIII. posléze vyjednává v daném sporu jako prostředník, přesto tato událost znovu otevírá palčivou otázku možné světové autority, která by skrze své rozhodování mohla zabránit vojenskému řešení sporů.

Velmi brzo - v roce 1898 při odmítnutí západních států přijmout ruským carem Mikulášem II. navrhovanou účast papeže na Haagské mírové konferenci – se však ukazuje, že papež, ačkoliv již po zániku papežského státu⁶⁰ nemá žádnou faktickou politickou moc, za takovouto autoritu nebude v Evropě přijat. Nicméně celá situace dává významný podnět pro znovuoživení myšlenek o přirozeně právním zakotvení vztahů mezi národy jako o premise spravedlivého a trvalého řádu v mezinárodních vztazích⁶¹.

1.8 Formování Společenství národů

V kontextu technického vývoje a spolu se zavedením povinné rekrutace dochází v druhé polovině 19. století k významné změně v charakteru vedení války. Tato skutečnost se ve své hrůznosti ukáže na válečném požáru I. světové války (1914-1918). Nesmírné utrpení pro vojáky ale i pro civilní obyvatelstvo⁶² způsobené touto více než 4 roky trvající válkou znamenalo šok pro Evropu. Na pozadí těchto nesmírných škod se stalo více než zřejmým, že při současném způsobu války již je zcela nepřijatelným řešením setrvat u legitimacy války jako

---

⁵⁸ Tento názor je možné číst již u Cicera: „Když potom bojujeme za říši a usilujeme válčením o slávu, naprosto by neměly chybět ty důvody, které jsem trochu zmínil výše jako spravedlivé důvody pro válku. Ale války, jejichž cílem je sláva říše, se bojují méně nepřátelsky. Neboť právě jako v civilních záležitostech můžeme soutěžit jedním způsobem s nepřítelem a druhým se soupeřem (ta druhá soutěž je věcí cti a postavení, ta první za život občana nebo reputaci)...“ srov. CICERO: *De officiis*, kniha 1, kap. 38.

⁵⁹ Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit. Ethische Norm und Rechtswirklichkeit*, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006, 30-32.

⁶⁰ Po porážce Francie u Sedanu Pruskem/Německem r. 1870 italská vojska jednostranně obsadila Řím. Italský parlament v úsilí o narovnání poměrů s papežem přijal 13. května 1871 tzv. garanční zákon, jímž upravoval postavení papeže a Svatého stolce v Itálii a kromě jiného papeži přiznával osobní nedotknutelnost a pravidelnou roční rentu, neuznával však papežský stát v žádné podobě.

⁶¹ Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit. Ethische Norm und Rechtswirklichkeit*, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006, 35-37.

⁶² Ztráty se odhadují na 9 miliónů vojáků a 6 miliónů civilního obyvatelstva. Srov. Ztráty na životech během I. světové války, <http://cs.wikipedia.org>, (24.3. 2007).

eticky neutrálního prostředku politiky absolutistických států. Ukázalo se, že pouhá snaha stanovit pravidla pro vedení války, jak se stalo na Haagské konferenci, naprosto nestačí. Tyto skutečnosti proto vedly po uzavření Versaillského míru 18. ledna 1918 k založení Společenství národů a posléze v roce 1929 i k podepsání Kellog-Briandova paktu⁶³, ke kterému se během jediného roku připojilo 63 zemí. Především u Kellog-Briandova paktu bylo základním cílem odmítnutí války jako prostředku pro řešení mezinárodních napětí a konfliktů⁶⁴.

Avšak neschopnost Společenství národů i Kellog-Briandova paktu zamezit mezinárodním konfliktům jakými byly vstup japonských vojsk do Mandžuska (1931) či vojenská anexe Etiopie provedená Itálií (1935/1936) jasně ukázala, že myšlenka světového mezinárodně-právního systému založeného na vzájemné dohodě není reálně uskutečnitelná, jestliže neexistuje autorita světového formátu, jež má k dodržení či prosazení ujednaných pravidel nejen autoritu formálně přiznanou textem dohody ale také reálnou vynucovací sílu. A tato - jak v případě Společenství národů tak v případě Kellog-Briandova paktu - nebyla v žádném případě vytvořena, neboť závazek k řešení sporů pokojnou cestou měl ve smyslu podepsaných dohod pouze formu dobrovolné autoregulace jednotlivých účastných států⁶⁵. Proto také po nástupu národního socialismu v Německu nic nebránilo Hitlerovi v odstoupení od dříve přijatých závazků ve vztahu ke Společenství národů (1933) a vytvoření pouze bilaterálních smluv o neútočení s Polskem (1934), flotilou Velké Británie (1935) a posléze i se Sovětským svazem (1939). Tento právně legitimní postup však poskytl německému národně-socialistickému vedení pouze dostatek času k přípravě na vojenský pokus o ovládnutí Evropy.

Celá tragédie této neschopnosti překonat po I. světové válce pojetí absolutistického státu pouze s pomocí smluvně zakotveného mezinárodního práva bez uznané nadstátní autority se projevila v opakovaném nesmírném utrpení, které Evropě i celému světu přinesla II. světová válka.

---

⁶³ Briand-Kellogův pakt byl podepsán v Paříži jako mezinárodní smlouva, která odsuzuje válku jako prostředek řešení mezinárodních sporů. Pojmenován byl po svých autorech – Aristide Briandovi francouzském ministru zahraničí, a Franku B. Kellogovi, ministru zahraničí USA. Ačkoli smlouvu nakonec stihl neúspěch, měla významný vliv na další rozvoj mezinárodního práva. Jejím zásadním nedostatkem byla absence klauzule umožňující její vynutitelnost, případně potrestání státu, který se uchýlil k válce. Smlouva de facto byla pouze prohlášením války za nelegální prostředek mezinárodních vztahů. Celkem pakt podepsalo 62 států.

⁶⁴ Srov. Kellog-Briandův pakt, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm>, (28.3. 2007).

⁶⁵ Srov. SUTOR Bernard: Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?, Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 73-77.

1.9 Úsilí o mírové uspořádání po II.světové válce

Již v srpnu a září roku 1944 vznikl na konferenci v Dumbarten Oaks u Washingtonu na popud světových mocností, které se spojily v boji proti nacismu a fašismu, návrh textu základního dokumentu světové organizace, která by měla nahradit nefunkční společenství národů a zastřešit tak světové uspořádání, jež by zamezilo dalšímu válečnému požáru světového rozsahu. Výsledkem konference v Jaltě v lednu 1945 bylo pozvání všech států, které se podílely na boji proti nacismu, na zakládací konferenci Organizace Spojených národů do San Franciska a to ve dnech 25. dubna až 26. června 1945. V poslední den konání konference vyvrcholila slavnostním podpisem nové Charty Organizace Spojených národů⁶⁶, ke které se okamžitě připojilo 50 států.

Charta ve svém textu v mnohém navazovala na principy Společenství národů, nicméně přinesla i mnohé nové skutečnosti. Základní principy, na kterých tato základní mezinárodně-právní smlouva doposud stojí a které se vážou k problematice světového míru, je možno shrnout následujícím způsobem:

- základním cílem, pro který Charta vznikla, je úsilí o světový mír a pevné rozhodnutí zabránit novému celosvětovému konfliktu⁶⁷,
- všechny státy jsou si na půdě OSN rovny a každý z nich má ve Valném shromáždění jeden hlas⁶⁸,
- vnitrostátní věci jakéhokoliv svrchovaného státu nejsou tématem Charty⁶⁹,
- rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN jsou pro všechny zúčastněné státy závazná⁷⁰,
- o použití vojenské síly je možno rozhodnout pouze na úrovni Rady bezpečnosti OSN⁷¹,
- prosazení rozhodnutí Rady bezpečnosti je možné vynucovat i silou⁷²,
- státům není upřeno právo na bezprostřední sebeobranu do té doby dokud Rada bezpečnosti OSN nebude schopna zasáhnout⁷³,
- zúčastněné státy vytvoří stálý Mezinárodní soudní dvůr pro řešení sporů mezi svrchovanými státy⁷⁴,

---

⁶⁶ Charta OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>,(28.3. 2007).

⁶⁷ Text Charty OSN čl. 1.

⁶⁸ Tamtéž čl. 2.1 a 18.1.

⁶⁹ Tamtéž čl. 2.7.

⁷⁰ Tamtéž čl. 25.

⁷¹ Tamtéž čl. 41 a 42.

⁷² Tamtéž čl. 42.

⁷³ Tamtéž čl. 51.

⁷⁴ Tamtéž čl. 92-96.

Na politické a mezinárodně právní rovině se s těmito zásadami Charta OSN stala zásadním dokumentem, který až do současnosti vytváří jediný všeobecně závazný rámec pro řešení mezinárodních vztahů. A ačkoliv bylo až do konce studené války působení Rady bezpečnosti OSN významným způsobem omezeno vzájemným vetem jednotlivých vítězných mocností II. světové války jako jejích stálých členů, přesto se systém prevence světového konfliktu na základě Charty ukázal ve své podstatě jako funkční alespoň z pohledu nejdéle trvajícího míru v Evropě od dob jejího vzniku.

Je také možné konstatovat, že v pojetí řešení mezinárodních konfliktů zakotvených v Chartě OSN se významným způsobem uplatňují prvky, skrze které Charta navazuje na myšlení scholastiky, Francesca de Vitorii a Hugo Grotia: Rozvíjí myšlenku nutnosti svrchované autority (Tato však na rozdíl od scholastiky není odvozována na základě autority Božího zjevení, ale na základě delegace, jež jí poskytují suverénní státy jako základní stavební kameny světového společenství.) a pracuje pojetím práva národů a jeho společenství (Jednotlivé státy vznikají na základě práva národů na sebeurčení). Legitimita použití vojenské síly však byla oproti představám Vitorii i Grotia radikálně omezena pouze na skutečnosti, které spadají pod pojem nutné sebeobrany a na případy vážného ohrožení světového míru.

1.10 Rozvoj katolického mírového učení po II. světové válce

Katolická církev se zapojila na sklonku II. světové války i po jejím skončení velmi intenzivně do diskuse o předpokladech uchování světového míru a o zabránění vypuknutí dalšího světového konfliktu a to především ústy papeže Pia XII. (pontifikát 1939-1958). Pius XII. ve svém vánočním poselství roku 1944 významně podpořil myšlenky z Dumbarten Oaks o konceptu nové světové organizace, která musí:

„učinit vše, co je možné, aby jednou pro vždy byla útočná válka jako dovolené řešení mezinárodních napětí a jako nástroj prosazení národních zájmů prohlášena za opovrženěhodnou a zakázanou⁷⁵.“

Proto důrazně požadoval, aby návrh obsahoval:

„vytvoření orgánu vybaveného na základě společného rozhodnutí nejvyššími mocenskými pravomocemi, k jehož úkolům by přináleželo, udusit v zárodku jakékoliv ohrožení vznikající z možnosti jednotlivého či kolektivního napadení⁷⁶“ a *„mít právo a moc předejít každému*

⁷⁵ UTZ Arthur, GRONER Joseph (vyd.): Aufbau und Entfaltung des Gesellschaftlichen Lebens. Soziale Summe Pius XII., Freiburg: 1954-1956, č. 3493.

⁷⁶ Tamtéž.

*napadení státu, ať by bylo plánováno pod jakoukoliv záminkou a zároveň mít právo a moc převzít s dostatečnými policejními silami ochranu pořádku v ohroženém státě*⁷⁷.“

Jako zásadní a obecně platné východisko pro možnost vytvořit takovou smlouvu a přiznat práva jednotlivým národům i celé organizaci pak zdůrazňoval přirozené právo dané Bohem:

*„Zásadní směřování je dáno znalostí a přijetím přirozenosti člověka, přirozenosti věcí a z toho vycházejících vztahů a požadavků*⁷⁸.“

Nástupce Pia XII. na papežském stolci Jan XXIII. (pontifikát 1958-1963) v letech svého působení zažil během berlínské (1958-1962) i kubánské krize (1962) okamžiky, kdy ohrožení světového míru dosáhlo od ukončení II. světové války svého vrcholu. Proto s velkou naléhavostí pokračoval v díle svého předchůdce a všemi dostupnými prostředky podporoval skutečné mírové úsilí na celém světě. Svůj přístup, kterým i myšlenkově bezprostředně navazoval na Pia XII., vyjádřil Jan XXIII. naléhavým způsobem ve své rekti na kubánskou krizi v encyklice *Pacem in terris* adresované všem lidem dobré vůle⁷⁹. Byla vydána v Římě 11. dubna 1963. Papež v ní s novým důrazem opakuje slova Pia XII. o přirozeně právním základu uspořádání lidské společnosti⁸⁰, požaduje ustavení světové vlády s dostatečnými pravomocemi i s možnostmi prosazení svých rozhodnutí:

*„Protože však dnes klade obecné blaho všech národů otázky, které se týkají všech etnik, a protože tyto otázky může vyřešit jen taková veřejná autorita, jejíž moc, forma i nástroje by byly týchž rozměrů a jejíž působnost by byla celosvětová, pak z toho plyne, že sám mravní řád žádá ustavení celosvětové politické moci*⁸¹.“

Tato celosvětová politická moc však musí vzniknout na základě společného souhlasu a musí důsledně ctít princip subsidiarity⁸². Papež spojuje možnost uskutečnění své vize na světovou vládu se správnými kroky učiněnými při založení Organizace spojených národů, kterou také výslovně ve svém dokumentu podporuje a vybízí k jejímu dalšímu rozvoji na základě principů rozpracovaných v předkládané encyklice:

„Proto si snažně přejeme, aby Organizace spojených národů byla schopna jak svou strukturu, tak i prostředky, které má k dispozici, více a více uzpůsobovat svým velkým a šlechetným úkolům. Kéž co nejdříve nadejde doba, kdy tato organizace bude moci účinně chránit osobní

---

⁷⁷ Tamtéž, č. 4415.

⁷⁸ Tamtéž, č. 6285, srov. č. 3966: Požadavky mezinárodního práva, které předepisuje přirozený zákon.

⁷⁹ JAN XXIII. *Pacem in terris*, Praha: Zvon, Praha, 1996.

⁸⁰ Tamtéž čl.1-7.

⁸¹ Tamtéž čl.138.

⁸² Tamtéž čl. 139-141.

*práva; práva pramenící přímo z osobní důstojnosti, a proto práva všeobecně platná, neporušitelná a neproměnná*⁸³.“

Pohled Jana XXIII. se odráží také v dokumentu *Gaudium et spes*⁸⁴ II. Vatikánského koncilu, který začal z jeho iniciativy. 5. kapitola tohoto dokumentu v duchu učení Pia XII. A Jana XXIII. podtrhuje nutnost světové autority pro budování trvalého míru⁸⁵. Vyzývá k všeobecnému zákazu válek vyhlášenému touto světovou autoritou s dostatečnými pravomocemi⁸⁶. Než však k této situaci dojde, přiznává jednotlivým státům právo na vlastní ozbrojené síly z důvodů legitimní sebeobrany:

*„Dokud bude hrozit nebezpečí války a nebude existovat příslušná mezinárodní autorita vybavená dostatečnými mocenskými prostředky, dotud se nebude moci upřít vládám právo na spravedlivou obranu, ovšem po vyčerpání všech prostředků mírového vyjednávání*⁸⁷.“

Touto formulací také znovu zdůrazňuje pro použití vojenské síly princip poslední možnosti (*ultima ratio*). Otevřenou nechává dokument otázku hraniční etické přípustnosti atomového zastrašování jako způsobu obrany:

*„Vědecké zbraně se ovšem nehromadí jedině proto, aby se jich použilo v době války. Jelikož se má za to, že obranná síla každé strany závisí na schopnosti bleskové odvety, slouží každým rokem tíživější hromadění zbraní dost neobvyklým způsobem k odstrašení nepřítele, který by snad chtěl zaútočit. Mnozí to považují za nejúčinnější prostředek, jak dnes zabezpečit aspoň nějaký mír mezi národy...Ať je to s touto odstrašovací metodou jakkoli...*⁸⁸“

Lapidární a obecné shrnutí zásad pro použití síly na základě *nauky o tzv. „spravedlivé válce“* bez širšího kontextu přináší po skončení II. vatikánského koncilu také Katechismus katolické církve⁸⁹ vydaný za papeže Jana Pavla II.. V článku číslo 2309 v rámci pojednání o 5. přikázání je část věnována míru a jeho obraně:

„Přísně se musí zvážít striktní podmínky, které ospravedlňují oprávněnou obranu vojenskou mocí. Takové rozhodnutí je pro svou závažnost podrobena přísným podmínkám mravní oprávněnosti. Je třeba:

- *aby škoda způsobená národu nebo společenství národů útočником byla trvalá, těžká a jistá;*
- *aby se všechny jiné prostředky, jak tomu zabránit, ukázaly neproveditelné nebo neúčinné;*

⁸³ Tamtéž čl. 145.

⁸⁴ *Gaudium et spes*, http://www.vatican.edu/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html, (28.3. 2006).

⁸⁵ Tamtéž čl. 84.

⁸⁶ Tamtéž čl. 82.

⁸⁷ Tamtéž čl. 79.

⁸⁸ Tamtéž čl. 81.

⁸⁹ Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

– aby byly odůvodněné vyhlídky na úspěch;
– aby použití zbraní nevyvolalo mnohem těžší zla a zmatky než zlo, které je třeba odstranit. Při hodnocení této podmínky je třeba pečlivě zvážit sílu moderních ničivých prostředků. Toto jsou tradiční prvky vypočítávané v nauce o tzv. „spravedlivé válce“. Hodnocení takových podmínek mravní oprávněnosti přísluší prozíravému úsudku těch, kteří mají odpovědnost za obecné blaho.“

Katechismus tedy nechal nadále bez jakékoliv zmínky otázky, které se s použitím vojenské síly objevily jako zatím neřešené: a to otázku etické přípustnosti vojenského zastrásování atomovými zbraněmi a otázku legitimacy humanitární intervence. I v rámci uvedených podmínek spravedlivé války zůstalo mnohé nevyjasněno, neboť jednotlivé podmínky byly citovány pouze ve velmi obecné rovině.

Tato skutečnost společně s v mnoha směrech neočekávaným vývojem mezinárodně politické situace po pádu železné opony měla za následek významné posílení diskuse o přesnějších kriteriích pro použití vojenské síly tváří v tvář novým hrozbám, jimž dnešní svět čelí.

2. SOUČASNÁ SITUACE – OŽIVENÍ DISKUSE O TEORII SPRAVEDLIVÉ VÁLKY

Nové zásadní otázky spojené s použitím vojenské síly se ale začaly objevovat již bezprostředně po podepsání Charty OSN. Sama Charta však na ně nedávala žádnou odpověď. Jednalo se především o otázku, jež vstoupila do bezpečnostních vztahů světových mocností okamžitě po skončení II. světové války a vyvolala horečné závody ve zbrojení – o otázku atomového odstrašování jako způsobu prevence světového konfliktu⁹⁰. Tato otázka byla diskutována jak ve svobodné části Evropy, tak ve Spojených státech amerických.

Jako druhé problematické téma se především v souvislosti s konflikty ve státech bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie (začátek konfliktů v roce 1990) stala předmětem etické i otázka humanitární intervence, tedy možnosti vojenské odpovědi na hrubé porušování lidských práv uvnitř svrchovaného území členského státu Organizace Spojených národů⁹¹.

Především toto druhé téma, tedy potřeba definovat všeobecně přijatelná kritéria pro humanitární intervenci za nové mezinárodně-politické situace po pádu železné opony, vyvolala nový intenzivní zájem o učení o spravedlivé válce. V textech ale i v mnoha diskusích zvláště amerických autorů, se trvale jako terminus technicus začal objevovat pojem „teorie spravedlivé války“ nebo jeho ekvivalent „učení o spravedlivé válce“ či „koncept spravedlivé války“⁹². Jedna z nejdůležitějších zastánkyň amerického nekonzervativního pohledu na tuto oblast Jean Bethke Elshtain tak přímo nazvala knihu, která se již od roku 1992 dočkala několika vydání⁹³.

Obecně je možné vyzorovat, že ze strany amerických autorů se mnohem více teorie spravedlivé války chápe jako ucelené kompaktní pojetí jak do obsahu, tak do formy⁹⁴, zatímco

---

⁹⁰ Srov. NAGEL Ernst J.: *Friedenslehre der katholischen Kirche*, Stuttgart Berlin Köln: Kohlhammer, 1997 HOLUB Tomáš: *Atomová puma a etický diskurz během studené války*, *Salve* 3 (2005), 85-102.

HIMES Kenneth R.: *The morality of humanitarian intervention*, in: *Theological studies*, 55 (1994) 82-105.

⁹¹ Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard: *Die humanitäre Intervention - Kreuzzug im neuen Gewand? Ein Blick auf die gegenwärtige Diskussion im Spiegel der thomanischen Lehre vom gerechten Krieg*. in: *Die humanitäre Intervention - Imperativ der Menschenrechtsidee? Rechtsethische Reflexionen am Beispiel des Kosovo-Krieges*, Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 141-169.

BROCK Lothar; ELLIESEN Tillmann: *Humanitäre Intervention: zur Problematik militärischer Eingriffe in innerstaatliche Konflikte*, in: *Umbruch in der Weltgesellschaft: auf dem Wege zu einer "neuen Weltordnung"?* Hamburg: Deutsches Übersee-Institut, 1994, 383-420.

⁹² Viz např. seznam pouze titulů knih a studií, které obsahují sousloví koncept, učení, teorie či tradice spravedlivé války v knihovně Institutu pro teologii a mír v Hamburku – jejich počet je větší než 100.

⁹³ Jean Bethke Elshtain ed., *Just War Theory*, New York University Press, 1992.

⁹⁴ Srov. např. WALZER Michael: *Just and Unjust Wars: a moral argument with historical illustrations*, New York: Basic Books, 1977.

na straně evropské je teorie spravedlivé války mnohem více vnímána jako určitá procedurální teorie spravedlnosti, jejíž materiálně-normativní obsah je zásadně závislý na rámci, do kterého je zasazena⁹⁵. Zcela mimo toto pojetí pak stojí výše zmíněná forma použitá v Katechismu katolické církve, kde principy teorie spravedlivé války jsou podány jako obecně dané tzv. učení o spravedlivé válce a nejsou dále rozváděny⁹⁶.

2.1 Neokonzervativní přístup k debatě o spravedlivé válce

Současná situace v americké, křesťansky orientované debatě o teorii spravedlivé války, která zdůrazňuje rozdílné pojetí, než jaké je možno vnímat v současné Evropě, vychází především z postojů protestantského teologa Paula Ramsey a v současné době má své stoupence především v neokonzervativních kruzích.

2.1.1 Pojetí Paula Ramsey⁹⁷

Znovuoživení debaty o teorii spravedlivé války otevřel v 60. letech minulého století ve Spojených státech svými knihami „War and the Christian Conscience“⁹⁸ a „The Just War“⁹⁹ protestantský teolog Paul Ramsey¹⁰⁰. Důvodem k jeho kroku byla snaha poctivě a realisticky z pohledu křesťanské etiky pojednat dvě v té době velmi naléhavá témata: politiku nukleárního odstrašování a válku ve Vietnamu.

Jeho základní pojetí je trvale přítomno v současné neokonzervativní formě, v jaké je teorie spravedlivé války prezentována, a to především ve třech základních principech:

1/ Zdůraznění nutnosti použít vojenskou sílu z důvodu lásky k bližnímu. Právě láska k bližnímu, za kterého má legitimní autorita zodpovědnost, je důvodem pro jednání z pozice síly. Láska k nepřátelům ale zároveň limituje tuto sílu na nejmenší možnou a zároveň

---

⁹⁵ Srov. např. německé příspěvky k danému tématu in: „What we are fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, Stuttgart: Kohlhammer, 2006, především HASPEL Michael: Menschenrechte, internationale Verteilungsgerechtigkeit und institutionalisierte Konfliktregelung, 138-155.

⁹⁶ Viz pozn. č. 87.

⁹⁷ Paul Ramsey, (*10.12. 1913, Mendenhall, Mississippi, USA, + 29.2. 1988, Princeton, USA), evangelický teolog a bioetik, profesor na Princetonské univerzitě.

⁹⁸ Srov. RAMSEY Paul: War and the Christian Conscience/ How Shall Modern War Be Conducted Justly?, Durham: Duke University Press, 1961.

⁹⁹ Srov. RAMSEY Paul: The Just War, Force and Political Responsibility, New York: Charles Scribner's Sons, 1968.

¹⁰⁰ Někteří autoři jako např. James T. Johnson však připomínají, že znovuoživení tradice spravedlivé války v americkém myšlení je třeba připisat již Reinholdu Niebuhrvi srov. NIEBUHR Reinhold: Moral Man and Immoral Society, New York: Charles Scribner's Sons, 1932.

účinnou¹⁰¹. Proto vzniká základní požadavek, aby použití síly bylo na jedné straně dovoleno, ale na druhé straně limitováno.

2/ Ústředním místem rozhodování je státní vládní autorita, a to především v otázce *ius ad bellum*. V ní moralisté i etici nemají právo rozhodovat, pouze jsou zavázáni nabízet kritéria pro odpovědné posouzení¹⁰².

3/ Při obraně nevinných se není možné vyhnout kolaterálním škodám, jejich přípustnost je však možné akceptovat na základě pochopení dvojího efektu jednání: chtěného a nechtěného¹⁰³.

2.1.2 Současný stav

Oživení debaty po zásadních pracích Paula Ramsey v 60. letech o teorii spravedlivé války je možno na americké scéně znovu pozorovat již od začátku 80. let¹⁰⁴, kdy se začínají prosazovat autoři Johnson, Elshain či Walzer¹⁰⁵, kteří reprezentují neokonzervativní přístup k danému problému a posléze v diskusi o kriteriích dovolenosti použití vojenské síly v boji proti terorismu obhajují a teoreticky zaštiťují z křesťanských pozic pohled konzervativních politiků Spojených států amerických. Přesto je ale možné říci, že k největší intenzitě diskuse dochází teprve po 11. září 2001, kdy byla vyhlášena prezidentem Georgem W. Bushem válka proti teroru¹⁰⁶.

Výše zmíněný přístup k interpretaci teorie spravedlivé války je možné charakterizovat následujícími společnými postupy a východisky:

1/ Ve svém pojetí vycházejí přímo z tradice zastoupené především sv. Augustinem,

---

¹⁰¹ Srov. RAMSEY Paul: *War and the Christian Conscience/ How Shall Modern War Be Conducted Justly?*, Durham: Duke University Press, 1961, XVII a 144.

¹⁰² Srov. RAMSEY Paul: *War and the Christian Conscience/ How Shall Modern War Be Conducted Justly?*, Durham: Duke University Press, 1961, 309, viz také: *The Just War, Force and Political Responsibility*, Charles Scribner's Sons, New York, 1968, str.83-90.

¹⁰³ Srov. RAMSEY Paul: *War and the Christian Conscience/ How Shall Modern War Be Conducted Justly?*, Durham: Duke University Press, 1961, kap. *The Genesis of Noncombatant Imunity*, 34-59.

¹⁰⁴ Viz dataci titulů s tématem spravedlivé války v rešerši knihovny Institutu pro teologii a mír v Hamburku.

¹⁰⁵ Srov. základní díla:

JOHNSON James T.: *Just War Tradition and the Restraint of War*, Princeton: Princeton University Press, 1981

Can Modern War Be Just?, New Haven: Yale University Press, 1984

The War to Oust Saddam Hussein, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005

ELSHTAIN Jean B. (vyd.): *The Just War Theory*, New York: New York University Press, 1992

The Just War Against Terror, New York: Basic Books, 2003

WALZER Michael: *The Just and Unjust Wars*, New York: Basic Books, 1977

¹⁰⁶ Je naprosto logické, že téma se stává mnohem více traktovaný v okamžiku skutečného vojenského nasazení, tedy další důležitou periodou byl i začátek 90. let spojených s válkou v Perském zálivu.

eventuálně sv. Tomášem Akvinským¹⁰⁷.

2/ Jednotlivé podmínky k použití síly uvedené Tomášem Akvinským interpretují přímo ve světle současné situace, bez reflexe jejich dalšího eventuálního vývoje¹⁰⁸.

3/ Vojenskou sílu vnímají jako etický neutrální prostředek na cestě k zajištění spravedlnosti¹⁰⁹.

4/ Oprávněnou autoritu ztotožňují se suverénní státní mocí¹¹⁰.

5/ Chovají významnou skepsi vůči praktické použitelnosti orgánů OSN k řešení krizí¹¹¹.

6/ Obhajují preventivní použití síly jako součást legitimního výkladu teorie spravedlivé války¹¹².

7/ Velmi úzce propojují teoretické závěry s konkrétním praktickým posouzením a s interpretací současných politických rozhodnutí a událostí¹¹³.

2.2. Evropské pojetí

Evropské kontinentální pojetí¹¹⁴ je v křesťanské diskusi o teorii spravedlivé války jak na katolické, tak na protestantské straně významným způsobem ovlivněno především přístupem německé teologie k této otázce a poté výkladem postojů současných představitelů římsko-katolické církve inspirovaných dokumenty *Pacem in terris*¹¹⁵, *Gaudium et spes*

---

¹⁰⁷ Srov. např. JOHNSON James T.: *The War to Oust Saddam Hussein*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005, 35 – 41.

¹⁰⁸ V tomto se významným způsobem odlišují od především německého přístupu, který mezi scholastická pravidla Tomáše Akvinského a současnou situaci vkládá pozice obsažené v pojetí Immanuela Kanta jak trefně poznamenávají Michael Haspel a Uwe Trittman:

„Můžeme pozorovat, že anglo-americká politická filozofie (...) je silně orientována na (nekantovské) klasiky politické teorie. Jejich argumentace jsou považovány za autoritativní a základní pro současnou argumentaci. Je možné to vzhledem k Augustinovi a Tomáši Akvinskému exemplárně pozorovat jak u Elshainové, tak u Johnsona. Toto má v německém diskurzu svou strukturální obdobu v téměř monisticky nazývané orientaci normativního diskurzu v praktické filozofii Immanuela Kanta.“ in: BEESTERMÖLLER Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we are fighting for...“ – *Friedensethik in der transatlantischen Debatte*, Stuttgart: Kohlhammer, 2006, 16.

¹⁰⁹ Srov. např.: „Silou zde není zlo samo o sobě, to přejímá svůj morální charakter od toho, kdo ho použije, z důvodů použitých k jeho ospravedlnění a z úmyslu, s nímž je použito.“ in: JOHNSON James T.: *The War to Oust Saddam Hussein*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005, 36.

¹¹⁰ Srov. např. ELSHTAIN Jean B.: *The Just War Against Terror*, New York: Basic Books, 2003, 162.

¹¹¹ Srov. např. ELSHTAIN Jean B.: *The Just War Against Terror*, New York: Basic Books, 2003, 150.

¹¹² Srov. např. WALZER Michael: *The Just and Unjust Wars*, New York: Basic Books, 1977, 74-85.

¹¹³ Srov. např. koncepci celé knihy : JOHNSON James T.: *The War to Oust Saddam Hussein*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005.

¹¹⁴ Od kontinentálního pojetí je třeba odlišovat postoj etiků ve Velké Británii, které mnohem více inklinuje k pojetí přítomnému mezi americkými etiky, srov. např. O'DONOVAN Oliver: *The Just War Revisited*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

¹¹⁵ Viz pozn. č. 81.

a Katechismem katolické církve¹¹⁶. Tento výklad a jeho rozvinutí je možné nalézt především v papežských poselstvích k 1. lednu, který je v římsko-katolické církvi každoročně slaven jako Světový den modliteb za mír. Papežové se v nich již po desetiletí vyjadřují k různým aktuálním aspektům života v míru¹¹⁷. Dále to jsou prohlášení Svatého stolce k jednotlivým světovým politickým událostem, jež jsou spojeny s ohrožením míru nebo s realitou války¹¹⁸.

Obecně je možno vysledovat několik základních společných charakteristik kontinentálního přístupu:

1/ Primárně je přístup k tématu zaměřen ne na kritéria použití vojenské síly, ale na spravedlivý mír. Pojednání o válce není tedy možno od pojednání o spravedlivém míru naprosto oddělit¹¹⁹.

2/ Odborně fundované postoje mají velmi široké rozpětí: Od autorů, kteří situaci etiky válečného konfliktu přesouvají v současné světové situaci pouze na rovinu etiky včasné prevence konfliktu¹²⁰ až po autory, kteří metodologicky stejným způsobem jako zastánci amerického neokonzervativního postoje hledají upřesnění pro jednotlivá kritéria obecně jmenovaná v Katechismu katolické církve¹²¹.

3/ Charta OSN i samotná autorita OSN je vnímána jako zásadně nosný – i když mnohdy velmi nedokonalý – princip pro posuzování etické přijatelnosti či nepřijatelnosti vojenské akce.

4/ Spojení pojednávaných principů etiky válečného konfliktu s jejich aplikací na konkrétní bezpečnostně politickou situaci není přímé¹²².

5/ Použití vojenské síly je obecně charakterizováno jako zcela hraniční řešení, které vždy znamená určitou formu prohry humanity¹²³.

6/ Velký důraz je kladen na historickou podmíněnost při interpretaci kritérií spravedlivé války¹²⁴.

---

¹¹⁶ Viz pozn. č. 85.

¹¹⁷ Srov. in: L'Oserrvatore Romano, vždy 1. číslo jednotlivých ročníků.

¹¹⁸ Srov. Souhrnným způsobem jsou tato prohlášení zpracována v např.: Ethica 2001, 2002, 2003, 2004. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien.

¹¹⁹ Srov. např. název dokumentu Německé katolické biskupské konference „Gerechte Frieden“

¹²⁰ Srov. např. HOPPE Thomas: Auf dem Weg zum gerechten Frieden?. Friedensethische Überlegungen nach dem Ende des Ost-West-Konflikts., Hamburg: Wissenschaftliches Forum für internationale Sicherheit, 1995; HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, Salve 3 (2005) 103-114.

¹²¹ Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?, Stuttgart: Kohlhammer, 2003.

¹²² Srov. Prohlášení evropských biskupských konferencí před válkou v Iráku, in: Ethica 2003, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 197-219.

¹²³ Srov. JAN PAVEL II.: Řeč k členům diplomatického sboru akreditovaným u Svatého stolce, 13.1. 2003. in: Ethica 2003, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 163.

¹²⁴ Srov. JOHNSTONE, Brian V. C.S.S.R.: The War On Terrorism: A Just War?, in: Studia Moralia, Editiones Academiae Alfonsianae, Roma 40 (2002) 39-61.

2.3 Napětí mezi evropskými a neokonzervativními postoji

Z uvedeného přesvědčivě vyplývají důvody, pro které je skutečností, že ačkoliv se všichni výše citovaní autoři evropské i americké provenience odvolávají ve svých etických hodnoceních, která zaujímají stanovisko k použití vojenské síly v současných světových konfliktech, na principy spravedlivé války, ačkoliv v zásadě nezpochybují principy shrnuté v Katechismu katolické církve, přesto docházejí k diametrálně rozdílným závěrům¹²⁵.

Jedním ze současných nejaktuálnějších problémů je etické zhodnocení vojenského boje proti terorismu a úsilí o nalezení obecně přijímané kriteriologie pro použití vojenské síly v tomto asymetrickém konfliktu, jež je ve své podstatě naprosto novým fenoménem. A to nejen pro vojenskou strategii, ale také pro etické posouzení.

---

¹²⁵ Srov. BEESTERMÖLLER, Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we're fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, Stuttgart: Kohlhammer, 2006.

3. DISKUSE O VOJENSKÉ REAKCI NA 11. ZÁŘÍ

Bezprostředně po útoku 11. září a po prohlášení prezidenta Bushe o teroristickém útoku jako válečném aktu proti Spojeným státům americkým¹²⁶ se boj proti terorismu¹²⁷ stal tématem diskuse o legitimním užití vojenské síly podle měřítek diskutovaných v teorii o spravedlivé válce¹²⁸.

Zároveň se stalo skutečností, že útokem vykonaným 11. září 2001 ve Spojených státech amerických se zásadním způsobem změnil a rozšířil obsah pojmu terorismus. Tento posun je v návaznosti na názor profesora Lutze z Univerzity Bundeswehru v Hamburku možno vyjádřit následovně:

Teroristický útok 11. září 2001 na rozdíl od doposud vykonaných teroristických činů měl následující charakteristiky:

- 1/ strategický plán teroristického činu zahrnoval cíleně sebevražednou smrt atentátníků,
- 2/ teroristický čin nebyl pouze politickým symbolem ale také cíleným masakrem,
- 3/ jeho výsledek dalece přesáhl rozsahem, množstvím obětí i množstvím materiálních škod veškeré doposud spáchané teroristické akty¹²⁹,
- 4/ aktéři teroristického činu byli nadnárodně organizováni a díky své propojenosti jsou i nadále schopni úderů uskutečnit na mnoha místech světa¹³⁰.

11. září 2001 se otevřela se nová bolestná kapitola lidských dějin, ve které se zdá, že je za určitých podmínek eticky správné a přiměřené použít i mimořádné prostředky vojenské síly na obranu těch, kteří jsou nevině ohroženi teroristickou zvláštností nových rozměrů.

Avšak právě pro intenzivní emoční stránku, která je v situacích extrémního ohrožení zcela přirozeně obsažena, je třeba pokusit se o věcnou a na obecných principech učení o spravedlivé válce postavenou analýzu argumentů, které hovoří o použití vojenské síly jako legitimní formě obrany.

---

¹²⁶ Viz. pozn. č. 1

¹²⁷ Zabývat se obšírněji fenoménem terorismu je nad rámec této studie, pro potřebu této studie je možné přijmout definici Petera Waldmanna: „Terorismus je možné definovat jako násilnou strategii, která se snaží primárně šířením strachu a hrůzy (...) nahradit stávající systém vlády a tím způsobit více či méně zásadní politicko- společenský převrat“ srov. NOHLEN Dieter (vyd.): Kleines Lexikon der Politik, Mnichov: 2001, str. 514.

¹²⁸ Teorie spravedlivé války srov. Kolektiv autorů: Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995, can. 2309 a ELSHTAIN Jean B.: Just war theory (vyd.), Basil: Blackwell, 1992.

¹²⁹ Dle Lothara Brocka a Bruno Schocha zemřelo 11. září 2001 třikrát více lidí než při všech teroristických útocích dohromady spáchaných za posledních 30 let. srov. BROCK Lothar , SCHOCH Bruno: Was ist das Neue am internationalen Terrorismus? , in: Friedensgutachten 2002, Münster: 2002, 35.

¹³⁰ Srov. LUTZ Dieter S.: Was ist Terrorismus?, in: S+F, Vierteljahresschrift für Sicherheit und Frieden, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft 1 (2002) 6.

3.1 Přehled událostí od 11. září do 22. prosince 2001¹³¹

11. září 2001, 8:45 – 10:10

Dvě letadla unesená teroristy narazila do World Trade Center v New Yorku, jedno letadlo do budovy Pentagonu ve Washingtonu a jedno letadlo se po boji na palubě mezi pasažéry a teroristy zřítilo poblíž Pittsburghu.

Široká podpora vládě USA přichází z celého světa.

12. září 2001

Prezident George W. Bush označuje teroristické útoky za akt války¹³².

Rada bezpečnosti OSN ve své rezoluci č. 1368 odsuzuje jednomyslně teroristický čin proti USA a potvrzuje přirozené právo na sebeobranu¹³³.

20. září 2001

Prezident Bush ve své řeči k národu oznamuje, že zpravodajské informace o vinících útoku vedou k organizaci Al-Kajda s vůdcem Usáma bin Ládinem, která má velký vliv v Afghánistánu¹³⁴ a podporu od vládního hnutí Taliban. Prezident proto požaduje vydání bin Ládina, uzavření výcvikových táborů teroristů na území Afghánistánu s umožněním kontroly ze strany USA. Dále připravuje občany své země na skutečnost, že válka proti teroru bude dlouhá a bude mít zcela jiný charakter než války dosavadní¹³⁵.

28. září 2001

Rada bezpečnosti OSN schvaluje rezoluci o boji s terorismem¹³⁶.

2. října 2001

Rada NATO po vyslechnutí zprávy o útoku na Spojené státy přednesenou velvyslancem USA

---

¹³¹ Srov. KRECH Hans: Der Afghanistan Konflikt 2001, Verlag Dr. Köster: Berlin, 2002.

¹³² Viz pozn. č.1.

¹³³ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1368 z 12.9. 2001, in: http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (23.8. 2006).

¹³⁴ Celková historie Afghánistánu srov. <http://www.afghan-web.com/history>, (23.08. 2006).

¹³⁵ „Veškeré důkazy, které jsme shromáždili směřují ke skupině volně spojených teroristických organizací známých jako Al -Kajda (...) Tato skupina a její představitel – osoba jménem Usáma bin Ládín – jsou spojeny s mnoha organizacemi v různých zemích (...) Vedení Al -Kajdy má velký vliv v Afghánistánu a podporuje režim Talibanu“ Srov. BUSH George Winslow: Poselství k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (23.8. 2006).

¹³⁶ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1373 z 28. září 2001, in: http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (24.8. 2006).

při Radě NATO aktivuje na svém zasedání poprvé v historii organizace článek 5 Washingtonské smlouvy, který garantuje kolektivní obranu v případě napadení jednoho z členů Aliance. Tuto skutečnost oznamuje novinářům generální tajemník NATO lord Robertson následujícími slovy: „(...) Na základě této zprávy bylo nyní rozhodnuto, že útok proti Spojeným státům 11. září byl veden ze zahraničí a je třeba ho proto chápat jako akci na kterou se vztahuje článek 5 Washingtonské smlouvy, který konstatuje, že ozbrojený útok na jednoho nebo více spojenců v Evropě či Severní Americe je třeba považovat za útok proti všem spojencům(...)”¹³⁷“

6. října 2001

Taliban opakovaně odmítá vydat Usáma bin Ládina.

7. října 2001

Začátek americko-britských leteckých útoků v rámci operace „Enduring Freedom”¹³⁸ na pozice Talibanu a Al-Kajdy v Afghánistánu.

Bombardování vojenských cílů trvá po celou dobu vojenských operací a má za následek množství neúmyslně zabitých civilistů a velké materiální škody. Zesiluje pozemní ofenzíva Severní aliance proti Talibanu.

14. října 2001

Zástupce Talibanu nabízí vydání Usáma bin Ládina do třetí země v případě předložení jasných důkazů o vině Al-Kajdy při útocích 11. září. Spojené státy na tento požadavek nereagují.

8.- 13. listopadu 2001

Pozemní ofenzíva Severní aliance podporovaná elitními americkými jednotkami vede k dobytí Kábulu, do kterého se vrací bývalý prezident Rabánní. Kvůli obsazení Kábulu vzniká napětí mezi veliteli Severní aliance a USA. Síly Talibanu se stahují do Kandaháru.

18. listopadu 2001

V budově ministerstva obrany Afghánistánu i v soukromých bytech v Kábulu jsou nalezeny

---

¹³⁷ Rada NATO, <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23.8.2006).

¹³⁸ Název operace byl dodatečně změněn, neboť původní název „Infinite Justice“ by byl z pohledu islámu vnímán jako urážka: nekonečně spravedlivý může být pouze Alláh, nikoliv člověk.

novinové výstřižky s inzeráty leteckých škol na Floridě.

14. listopadu – 7. prosince 2001

Pokračují velmi úporné boje v oblasti Mazar-e Šaríf a Kandaháru. Do bojů jsou zapojeny jak milice Severní Aliance tak jednotky USA a Velké Británie.

25.-28. listopadu 2001

Vzpouza zajatých příslušníků Talibanu ve vězení v Mazar-e Šaríf následuje po jejich výslechu agenty CIA. Po bojích je vzpoura potlačena zapálením benzínu, který příslušníci Severní aliance podporovaní americkými a britskými jednotkami nalili do budov. Počet usmrcených vězňů je asi 600.

28. listopadu 2001

Na Petersbergu u Bonnu (SRN) začínají rozhovory mezi zástupci jednotlivých afghánských seskupení o prozatímní afghánské vládě.

7. prosince 2001

Taliban skládá zbraně v Kandaháru do rukou pašunských milicí. Velitelům Talibanu se podaří uprchnout. Nadále pokračují tvrdé boje v oblasti pevnosti Tora Bora (u Jalalabadu), kde se údajně skrývá i Usáma bin Ládín.

13. prosince 2001

Americká administrativa ukazuje zástupcům tisku videokazetu, na které Usáma bin Ládín potvrzuje v rozhovoru s neznámým šejchem svůj podíl na útocích z 11. září. Pravost nahrávky je odborníky potvrzována i vyvracena.

15. prosince 2001

Na Petersbergu je podepsána dohoda o sestavení a složení prozatímní vlády pod vedením Hamída Karzáiho. Součástí dohody je i vytvoření společné nezávislé komise pro svolání shromáždění Loya Jirga, které má pravomoc rozhodnout o definitivní vládě Afghánistánu¹³⁹.

20. prosince 2001

---

¹³⁹ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, <http://www.un.org/News/dh/latest/afghan-agree.html>, (24.8. 2006).

Rada bezpečnosti OSN schvaluje vytvoření mezinárodních jednotek ISAF a jejich rozmístění v Kábulu a okolí¹⁴⁰.

22. prosince 2001

Hamíd Karzái přijíždí do Kábulu a prozatímní vláda se ujímá svých pravomocí.

3.2 Reakce politické sféry a jejich etická relevance

Je možné konstatovat, že tvář v tvář největšímu teroristickému útoku, který doposud svět zažil, byla reakce všech politiků i reakce světových organizací jako OSN, Evropská unie, Organizace amerických států zcela výjimečně jednotná. Okamžité jednoznačné odsouzení teroristických aktů jako naprosto nepřijatelného zla a vyjádření nutnosti bránit se proti terorismu i s použitím síly bylo vlastní drtivé většině oficiálních prohlášení státních představitelů¹⁴¹. Tuto skutečnost také jako velmi důležitou vyzdvihl prezident Bush ve své řeči k národu 20. září 2001:

*„Jménem amerického lidu děkuji světu za jeho podporu, které se nám dostává. Amerika nikdy nezapomene na zvuk naší národní hymny znějící v Buckinghamském paláci, na ulicích Paříže a u berlínské Brandenburgské brány. My nikdy nezapomeneme na jihokorejské děti, které se shromáždily k modlitbě za naši ambasádu v Soulu nebo na soucit vyjádřený modlitbou v mešitě v Káhiře. Nikdy nezapomeneme chvíle ticha a dny nářku v Austrálii, v Africe i v Latinské Americe.“*¹⁴²

Ne všechny státy však již byly ochotny stát se se stejnou jednomyslností, s jakou vyjadřovaly soustrast americkému lidu, i součástí protiteroristické koalice vedené Washingtonem. Mnohé z nich (včetně muslimských států jako byla Sýrie) však na podporu USA zdůraznily svoji vlastní neblahou zkušenost s realitou terorismu. Rusko – ačkoliv prezident Putin byl podle vlastních slov George Bushe¹⁴³ první, kdo americkému prezidentovi telefonoval na palubu letadla Air Force One ihned po oznámení teroristických útoků, a kdo mu vyjádřil podporu - ve svých reakcích zdůraznilo, že pod pojem terorismus patří i skutečnosti, které mnohdy Spojené státy posuzovaly podle jiných měřítek - tedy především

¹⁴⁰ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1386 z 20.12. 2001, <http://www.un.org/docs/sc/unscreolutions.html>, (24.8. 2006).

¹⁴¹ Podrobný přehled politických reakcí celého světa srov. BUCKLEY Mary, FAWN Rick (vyd.): Global Responses to Terrorism, London: Routledge 2003.

¹⁴² BUSH George Winslow: Poselství k národu 20.1. 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (24.8. 2006).

¹⁴³ Srov. BUSH George Winslow: Vyjádření pro tisk po setkání s C. Powellem a P. O'Neillem, 24. září 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html, (30.8. 2006).

problém s Čečnou.

3.2.1 Reakce USA

Spojené státy v bezprostřední reakci na události 11. září ústy svého prezidenta oznámily připravenost a ochotu se bránit¹⁴⁴. Toto přirozené právo a dokonce povinnost vlády USA bránit se proti teroristickým útokům jako hrozbě nejvyšší nebezpečnosti stály na straně zraněných Spojených států od úplného začátku teroristické katastrofy nad jakoukoliv pochybnost. Toto právo nebylo nikým v žádné seriózní diskusi jakkoliv zpochybněno ani z politického ani z etického úhlu pohledu.

Z velkého množství politických a mnohdy velmi silně emotivních prohlášení amerických politiků je z pohledu následující etické diskuse možné vnímat jako relevantní především dvě vyjádření z již výše citovaného prohlášení prezidenta Bushe o teroristických útocích¹⁴⁵.

Tím prvním je Bushova věta, že útok na USA znamená útok na všechny svobodu milující lidi na celém světě a že boj, který se začíná, bude „*monumentální boj dobra proti zlu*“¹⁴⁶. Tato velmi silná a dramatická slova jsou zcela pochopitelná jako první reakce na strašlivé teroristické útoky, nicméně toto pojetí se objevuje v prohlášeních amerického prezidenta i nadále: například v deklaraci „*Freedom at War with Fear*“: přednesená 15. září: „*Toto není pouze boj Ameriky a v sázce není pouze americká svoboda. Toto je boj světa. Toto je boj civilizace. Toto je boj všech, kteří věří v pokrok a pluralismus, v toleranci a svobodu*“¹⁴⁷.

A nejjasněji ho prezident Bush nakonec vyjádří ve svém poselství na začátku útoku na Afghánistán dne 7. října 2001:

„*Každý národ se musí rozhodnout. V tomto konfliktu neexistuje neutrální půda. Jestliže nějaká vláda podporuje vyvrhele a zabijáky nevinných, stává se sama vyvrhelem a vrahem. A jejich cesta povede do vlastní záhuby*“¹⁴⁸.

Z etického pohledu tato prohlášení nastolují základní otázku, zda skutečně za dané

---

¹⁴⁴ Srov. BUSH George Winslow: Veškerá prohlášení prezidenta Bushe od okamžiku útoku, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09, (24.8. 2006).

¹⁴⁵ Viz pozn. č. 1

¹⁴⁶ BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, (25.8. 2006).

¹⁴⁷ BUSH George Winslow: Deklarace „Freedom at War with Fear“, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (25.8. 2006).

¹⁴⁸ BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/2001107-8.html, (25.8. 2006).

situace neexistuje jiná možnost pro lidi „dobré vůle“ na celém světě a to včetně politických reprezentací, než trvale zůstat pevnou součástí Američany vedené aliance nebo stát na špatné straně.

Druhým bodem s etickou relevancí v americkém postoji je již v úvodu studie zmíněná pasáž o teroristickém útoku jako o aktu války. O této válce však prezident vzápětí v radiovém projevu k národu ze dne 15. září 2001 velmi jasně prohlásí, že to bude válka, která svým charakterem bude zásadně jiná nežli všechny války, které Spojené státy až dosud vedly: *„Bude to jiný druh konfliktu proti jinému druhu nepřítele¹⁴⁹.“* Podrobněji se k tomuto vyjádření připojí i ministr obrany Donald H. Rumsfeld ve svém příspěvku pro New York Times dne 27. září 2001:

„Prezident Bush stmeluje národ pro válku proti teroristickému útoku na náš způsob života. Někteří si myslí, že první obětí každé války je pravda. V této válce však říci pravdu musí být prvním vítězstvím. A pravdou je, že toto nebude válka podobná těm, kterým náš národ již čelil. Ve skutečnosti je jednodušší popsat to, co nás čeká, spíše hovorem o tom, jaké to nebude, než hovorem o tom, jaké to bude¹⁵⁰.“

Tímto postojem americké exekutivy se otevírá z pohledu etiky válečného konfliktu zásadní otázka: Za jakých podmínek je skutečně možné na teroristické útoky aplikovat termín války?

3.2.2 Reakce evropských demokracií

Státy Evropské unie vyhlásily 14.září 2001 dnem smutku nad oběťmi teroristického útoku. Toto gesto jen podtrhuje skutečnost jednoznačné podpory a naprosté ochoty podílet se na potrestání původců tohoto hrozného činu a na boji proti terorismu vyjádřenou představiteli Evropské unie ve společném prohlášení 14. září v Bruselu. Eticky relevantní je v tomto prohlášení především věta, která podporuje možnost ozbrojené akce na území cizího státu v rámci boje proti terorismu:

„Pro zamezení tohoto zla musí v nadcházejících dnech policejní a soudní orgány všech našich zemí zintenzivnit své úsilí. Mezinárodní právo umožňuje stíhat pachatele, organizátory a podněcovatele terorismu, kdekoliv se nacházejí. Žádné zemi není možné tolerovat, že skrývá

---

¹⁴⁹ BUSH George Winslow: Prohlášení k národu,
[http:// www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html](http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html), (25.8. 2006)

¹⁵⁰ RUMSFELD Donald H.: New York Times 27.9.2001,
<http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/nrot080.html>, (25.8. 2006).

teroristy¹⁵¹.“

Citovaný text otevírá otázku použití vojenské síly proti státu, který je určitou formou a na určitém stupni spojen s teroristickou organizací, jež se nachází na jeho území. Ve stejném duchu jako rezoluce evropských států se vyjádřil také prezident Bush ve své řeči k Valnému shromáždění OSN 10. listopadu 2001:

„Představitelé všech zemí musí nyní pečlivě zvažovat svou zodpovědnost a svou budoucnost. Teroristické skupiny jako Al-Kajda jsou závislé na jejich pomoci nebo na nezájmu vlád(...) Existuje cena, kterou je třeba při podpoře terorismu zaplatit, a to platí pro každý režim. A tato cena bude zaplácena. Spojenci teroru jsou stejně vinni za vraždu a stejně zodpovědní před spravedlností¹⁵².“

Eventuální rozdíly, které je možné pozorovat v postoji jednotlivých států v rámci nejen Evropské unie, ale i v rámci celé Evropy nemají z pohledu etické stránky zkoumání žádný podstatný vliv a odehrávají se pouze v rovině politické. Proto není z pohledu této studie důvod se jimi více zabývat. Výjimku tvoří postoj Severoatlantické aliance jako takové¹⁵³.

3.2.3 Reakce Severoatlantické aliance (NATO)

Z důvodu, že drtivá většina států NATO byla v době útoku zároveň státem Evropské unie¹⁵⁴, odlišnost v reakci států sdružených v Alianci od postoje Evropské unie nebyla v zásadním pohledu na hodnocení 11.zář, ale pouze v ještě intenzivnější podpoře Spojených států. Tato skutečnost však přináší další etická dilemata.

Severoatlantická aliance již druhý den po útocích na New York prohlásila, že je připravena poprvé v historii organizace aktivovat článek 5 Washingtonské dohody¹⁵⁵, který hovoří o kolektivní obraně v případě útoku na jednoho z členů aliance.

Podmínku pro aktivaci tohoto článku charakterizovali představitelé NATO následujícím způsobem:

---

¹⁵¹ Prohlášení představitelů Evropské unie, Brusel, 14.9.2001, <http://www.eu2001.be>, (25.8. 2006). Pozoruhodné je, jak z kontextu není možné jasně vyčíst, zda se zde při netoleranci skrývání teroristů míní jako opatření akce policejního či vojenského charakteru. Také se zde neodkazuje na žádné konkrétní znění mezinárodního práva.

¹⁵² BUSH George Winslow: Řeč k Valnému shromáždění OSN 10.11.2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011111-3.html>, (26.8. 2006).

¹⁵³ Na rovině politické samozřejmě tyto rozdíly jsou dosti významné např. postoj Velké Británie a Rakouska v ochotě podílet se aktivně vojensky na boji proti terorismu byl skutečně zásadní. Viz pozn. č.141.

¹⁵⁴ Mimo trojice nově vstoupivších členů Polska, Maďarska a Česka to bylo pouze Norsko a Island.

¹⁵⁵ Washingtonská smlouva je zakládajícím dokumentem Severoatlantické aliance. Text smlouvy viz.: <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>.

„Rada souhlasila s tím, že pokud je rozhodnuto, že tento útok byl namířen proti Spojeným státům z ciziny, má se na něj pohlížet jako na akci podle článku 5 Washingtonské smlouvy, který říká, že ozbrojený útok proti jednomu nebo více členům v Evropě nebo Severní Americe má být považován za útok proti všem¹⁵⁶.“

Tedy jako podmínka pro aktivaci článku 5 je v prohlášení stanoveno, že se musí ukázat jako jistá skutečnost zahraničních původců teroristického útoku. Tuto jistotu podle prohlášení generálního tajemníka NATO lorda Robertsona představitelé Aliance získali na základě utajovaných podkladů, které jim byly předloženy ze strany Spojených států na zasedání Severoatlantické rady dne 2. října 2001:

„Dnešní schůzka byla označena jako tajný briefing, a tak vám nemohu poskytnout všechny podrobnosti...“

Briefing se obrací k událostem z 11. září, dosavadním výsledkům vyšetřování, k tomu, co je známo o Usáma bin Ládínovi a organizaci Al-Kajda a jejich zapojení do útoků a předešlé teroristické aktivitě a spojení mezi organizací Al-Kajda a režimem Talibanu v Afghánistánu.

Fakta jsou jasná a nezvratná. Poskytnuté informace přesvědčivě ukazují úlohu organizace Al-Kajda v útocích z 11. září.

Víme, že lidé, kteří provedli tyto útoky byli součástí celosvětové teroristické sítě organizace Al-Kajda v čele s Usáma bin Ládínem a jeho klíčovými zástupci a chráněné Talibanem¹⁵⁷.“

Etickou otázkou zásadního významu, kterou je možné demonstrovat na základě postupu Severoatlantické aliance a která se v otázce boje proti terorismu stává všeobecně (tedy nejen eticky, ale i politicky a právně) klíčovou, je otázka po kriteriích evidence, na kterých spočívá rozhodnutí o použití vojenských prostředků v boji proti terorismu.

3.2.4 Reakce Organizace spojených národů (OSN)

Spojené národy reagovaly na zářijové události stejně jako celá světová veřejnost okamžitě. Již 12. září jak Valné shromáždění OSN, tak Rada bezpečnosti vydaly svá prohlášení, ve kterých jednoznačně odsoudily spáchané útoky a vyzvaly k celosvětové spolupráci v boji proti terorismu¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Prohlášení představitelů NATO, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, (25. 8. 2006).

¹⁵⁷ ROBERTSON George: Prohlášení Severoatlantické rady 2.10.2001, <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23. 8. 2006).

¹⁵⁸ Srov. Rezoluce č. 56/I Generálního shromáždění OSN a rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 obě ze dne 12.9. 2001, <http://www.un.org/documents>, (28.8. 2006).

V souvislosti s danými rezolucemi je třeba zmínit skutečnost, která mnohdy v komentářích k zářijovým

Na rozdíl od všeobecné dikce prohlášení Valného shromáždění, které v sobě neskrývá žádné eticky relevantní skutečnosti, obsahuje rezoluce Rady bezpečnosti zásadní odvolání se na nezpochybnitelné právo na sebeobranu, které pro etické posouzení dalšího postupu Spojených států a jejich spojenců mělo zásadní význam:

„Rada bezpečnosti (...) uznává základní právo na individuální či kolektivní sebeobranu v souladu s rezolucí (...)”¹⁵⁹“

Toto právo na sebeobranu znovu potvrdil i generální tajemník OSN Kofi Annan ve své oficiální reakci na začátek vojenských operací ze strany Spojených států a Velké Británie dne 7. října 2001:

„Okamžitě po útocích na Spojené státy z 11. září vyjádřila Rada bezpečnosti své odhodlání bojovat všemi prostředky proti hrozbám mezinárodnímu míru a bezpečnosti způsobené teroristickými činy. Rada také znovu potvrdila základní právo jednotlivce nebo kolektivu na sebeobranu v souladu s rezolucí Spojených národů. Státy, jichž se to týká, řídí své současné vojenské akce v Afghánistánu v tomto kontextu”¹⁶⁰.“

Generální tajemník však také uvedl, že pro poražení terorismu je třeba *„jasné strategie ke sjednocení všech národů a obrátit se ke všem aspektům pohromy, které čelíme”¹⁶¹.“* a tím nepřímou kritizoval dosavadní postoj USA a Velké Británie, který se (alespoň navenek) soustředil především na vojenskou kampaň proti Afghánistánu.

S využitím práva na individuální sebeobranu ze strany USA a s potvrzením tohoto práva i ze strany Spojených národů se opět a s ještě větší naléhavostí otevírá etická otázka, kterou je třeba řešit při posuzování adekvátní obrany proti terorismu: Jaké akce, jakého rozsahu a v jakém období po spáchání teroristického útoku je možno zahrnout pod pojem spravedlivé obrany, jejíž legitimita je – dle znění rezoluce Rady bezpečnosti č. 1368¹⁶² a dle slov Kofi Annana - *„inherent“*, tedy rozumějící se sama sebou, základní a neodmyslitelná?

Druhá eticky velmi významná skutečnost již zmíněné rezoluce číslo 1368 je obsažena v bodě 3. Rada v ní vyzývá:

---

událostem zůstává nepovšimnuta, že Rada bezpečnosti již v předchozích letech jako reakci na teroristické útoky proti ambasádám USA v Keni a Tanzánii 7.8. 1998 a zabití občanů Spojených států odsouhlasila v roce 1999 rezoluci č. 1267 ze dne 15. října a v roce 2000 rezoluci č.1333 ze dne 19. prosince, ve kterých výslovně požadovala na Talibanu vydání Usáma bin Ládina k soudnímu projednání jeho obvinění z přípravy a organizace těchto teroristických aktů. Rezoluce konstatovala trvalé neplnění rozhodnutí předchozích rozhodnutí Rady bezpečnosti ze strany Talibanu a hrozila použitím dalších prostředků mimo již uvalených sankcí, jestliže se Taliban bude nadále vzpírat rozhodnutím Rady bezpečnosti.

¹⁵⁹ Toto potvrzení práva na sebeobranu je znovu zmíněno i v [rezoluci č. 1373 ze dne 28. září 2001](http://www.un.org/sc/docs/), <http://www.un.org/sc/docs/> (28.8.2006).

¹⁶⁰ ANNAN Kofi: Prohlášení OSN 7.10.2001, <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sgsm7985.doc.htm>, (28.8. 2006).

¹⁶¹ Viz pozn. č. 160.

¹⁶² Viz pozn. č. 158.

„(...) všechny státy ke spolupráci na tom, aby pachatelé, organizátoři a sponzoři těchto teroristických útoků byli brzy postaveni před soud a zdůrazňuje, že ti, kdo jsou zodpovědní za pomoc, podporu a přechovávání pachatelů, organizátorů a sponzorů těchto činů, budou považováni za zodpovědné¹⁶³.“

Rada bezpečnosti OSN také v reakci na tragické události schválila 28. září nový¹⁶⁴ dokument o boji proti terorismu, který podrobně a zavazujícím způsobem pojednává širokou škálu opatření, jež jsou důležitá pro světový boj s terorismem a zavazuje svojí autoritou všechny členské státy OSN, aby se tato opatření přijala za svá¹⁶⁵. Tato rezoluce zapovídá všem státům jakoukoliv spolupráci s teroristickými organizacemi a specifikuje opatření v oblasti pohybu osob, v oblasti finanční, soudní a policejní i ve spolupráci zpravodajských služeb. Všechna opatření mají jediný cíl: bránit v činnosti teroristických organizací.

Z důvodu etického posouzení legitimních prostředků v boji proti terorismu je třeba upozornit na předposlední bod rezoluce, bod č.8, který obligátní formou potvrzuje rozhodnost učinit všechny potřebné kroky k plnému prosazení obsahu rezoluce: Rada bezpečnosti: *„vyjadřuje své odhodlání učinit veškeré nutné kroky k tomu, aby zajistila úplnou realizaci této rezoluce v souladu se závazky podle Charty OSN¹⁶⁶.“*

Rezoluce také nově zásadním způsobem propojuje odpovědnost státu, který by eventuálně porušoval její znění s přímou zodpovědností za teroristické činy spáchané organizací, proti které na svém území nezakročil. Tím se i s novou naléhavostí pro kritické posouzení otevírá otázka po míře etické odpovědnosti státu v souvislosti s různým stupněm podpory či trpění teroristických skupin na svém svrchovaném území.

3.3 Reakce odborníků mezinárodního práva

Odbornou diskusi k dané problematice je možno na poli mezinárodního práva rozdělit do několika oblastí, ve kterých se objevují nejasnosti či různé názory. Je samozřejmé, že mezi odborníky mezinárodního práva, kteří v době útoků a v době následující patřili k administrativě států zapojených do operace „Enduring Freedom“, panovala shoda v kladné

---

¹⁶³ Bod 3, rezoluce Rady bezpečnosti č.1368, viz pozn. č.32. O tuto pasáž se také opírá konstatování představitelů Evropského společenství hovořící o podpoře mezinárodního práva při pronásledování jejich aktérů kdekoliv na světě. Viz pozn. 151.

¹⁶⁴ Srov. Opět je třeba zdůraznit, že již v minulosti Rada bezpečnosti přijala zásadní rezoluci o boji s terorismem č. 1269 ze dne 19. října 1999.

¹⁶⁵ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1373 ze dne 28.9. 2001, <http://www.un.org/documents/>, (28.8. 2006).

¹⁶⁶ Srov. čl. 8 rezoluce č. 1373, viz pozn. č. 165.

odpovědi na otázku, zda postup USA a Velké Británie je v souladu se zněním Charty OSN a standardem mezinárodního práva. Nicméně mezi nezávislými odborníky se po celou dobu diskuse objevovaly odborné výhrady, které mimo jiné poukazyvaly na problémy etického charakteru. Jednalo se především o následující diskusi:

3.3.1 Diskuse o přiměřenosti využití práva na sebeobranu

První zásadní otázkou, která musela být z pohledu mezinárodního práva zodpovězena, byla otázka oprávněnosti použití práva na sebeobranu jako výchozího bodu pro reakce Spojených států a jejich spojenců. Hans-Michael Empell ve své studii poukazuje na nejasnost, která zde panuje kvůli nekonsistentním vyjádřením Rady bezpečnosti OSN: Dle znění Charty je sebeobrana reakcí na porušení míru¹⁶⁷, nicméně v protiteroristické rezoluci č. 1373¹⁶⁸ jsou teroristické útoky z 11. září označeny pouze jako ohrožení míru, na které se však právo na sebeobranu nevztahuje¹⁶⁹. Tuto nejasnost ohledně definování charakteru teroristických aktů Radou bezpečnosti je pak možné dále rozšířit na otázku, zda je možné na jejich označení legitimně použít z mezinárodněprávního hlediska termín „armed attack“, který na základě znění Charty OSN¹⁷⁰ zakládá právo na vojenský charakter obrany. Autoři z oblasti mezinárodního práva zde poukazují na jasný deficit jednoznačných vyjádření ve srovnání s charakterem prohlášení vydaných Radou bezpečnosti po útoku Iráku na Kuvajt v roce 1991 a srovnávají situaci s podobným problémem před akcí NATO v době kosovské krize v roce 2001¹⁷¹.

Navíc odvozují, že i v případě, že 11. září by bylo možné vnímat jako „ozbrojený útok¹⁷²“, tato skutečnost z pohledu mezinárodního práva přináší tři závažné problémy¹⁷³:

---

¹⁶⁷ Srov. článek 39, Charta OSN.

¹⁶⁸ Viz pozn. č. 165.

¹⁶⁹ Srov. EMPELL Hans-Michael: Ist der Krieg der USA gegen Afghanistan vom Selbstverteidigungsrecht gedeckt?, in: SCHOCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), Friedensgutachten (2002) 159.

¹⁷⁰ Výraz „armed attack“ ve smyslu čl. 51, Charty OSN.

¹⁷¹ Srov. MYJER Eric, WHITE Nigel: The Twin Towers Attack: an Unlimited Right to Self-Defence?, in: Journal of Conflict & Security Law 1 (2002) 9-13.

¹⁷² Podmínky pro možnost označit teroristický útok za „armed attack“ uvádí Stefan Baufeld dvě: a) rozsah útoku je srovnatelný s útoky provedenými státními vojenskými prostředky b) útoky jsou právně přiřítelné státu in: BAUFELD Stefan: Der 11. September 2001 als Herausforderung für das Völkerrecht, Münster: LIT Verlag, 2005, 15.

¹⁷³ V případě, že teroristický útok by nebyl takto definován, potom je boj s ním otázkou kriminální nikoliv vojenskou a další vedení diskuse je bezpředmětné. Zastánci tohoto postoje argumentují, že zásadní opatření přijatá jak Evropskou unií tak i rezolucí Rady bezpečnosti č. 1373 mají mnohem více proti kriminální charakter, srov. NAERT Fraederik: The Impact of the Fight Against Terrorism on the ius ad bellum, in: Ethical Perspectives 11 2-3 K.U. Leuven, 144-145.

- a) V případě uznání 11. září jako činu s charakterem „ozbrojeného útoku“ se stává teroristická organizace Al-Kajda subjektem mezinárodního práva, protože ozbrojené konflikty vojenského charakteru (a ne pouze kriminálního) jsou vedeny pouze mezi subjekty mezinárodního práva. Tento právní důsledek je však z pohledu boje proti terorismu navýsost nevhodný¹⁷⁴.
- b) Akt sebeobrany jednotlivého státu v rámci současného znění mezinárodního práva má mít charakter okamžité akce, která nesnese odkladu a pro kterou je zásadní prioritou zabránit dalším bezprostředně hrozícím škodám.

S odstupem plánovaná, na dostižení viníků a preventivní obranu zaměřená operace „Enduring Freedom“ jako výkon práva na sebeobranu takováto kritéria splňuje jen částečně¹⁷⁵. V některých symptomech je tato akce svým charakterem mnohem blíže k vojenské odvetě než k sebeobraně. Charakteristická je v tomto kontextu řeč britského ministerského předsedy, který obhajoval nutnost akce v Afghánistánu po vyjmenování zpravodajských závěrů následovně:

„(...)tváří v tvář těmto důkazům jsou naše okamžité cíle jasné. Musíme bin Ládina a ostatní vůdce Al- Kajdy přivést před soud a eliminovat teroristickou hrozbu, kterou představují. A musíme zaručit, aby Afghánistán přestal poskytovat útočiště mezinárodnímu terorismu a podporovat ho¹⁷⁶.“

- c) Obrana proti „ozbrojenému útoku“ je sice možná v rámci unilaterální či koaliční sebeobrany, nicméně pouze do doby, do které OSN není schopna odpovídající obranu zajistit sama.

Protože však i po oficiálním oznámení USA a Velké Británie o výkonu práva sebeobrany předsedovi Rady bezpečnosti OSN¹⁷⁷ Rada neodsouhlasila žádnou rezoluci o kolektivní obraně a i po vytvoření jednotek ISAF¹⁷⁸ paralelně dále pokračuje operace „Eduring Freedom“ v Afghánistánu, je možno konstatovat stav, který významným způsobem zpochybňuje postup stanovený Chartou OSN.

¹⁷⁴ Tak Empell, viz pozn. č. 169, str.161 a následující.

¹⁷⁵ Srov. Britský ministerský předseda BLAIR Tony: Řeč v parlamentu 4. 10. 2001, <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (30.8. 2006).

Nicméně názory se v této otázce různí, existují zástupci legitimní okamžité odvety jako součásti sebeobrany. viz pozn. č. 172 k textu O'CONNELL Mary Ellen: Evidence of Terror, in: Journal of Conflict & Security Law 1 (2002) 30.

¹⁷⁶ Toto se týká především časového odstupu a neprůkaznosti dalších bezprostředně hrozících útoků. Jak ale ukazuje ve svém článku Rein Müllerson o spravedlivé válce, sebeobrana proti terorismu ze své podstaty musí být „anticipatory“ pojatá „defensive reprisal.“ Srov. MÜLLERSON Rein: Jus ad Bellum: Plus Ça Change (Le Monde) Plus C'est La Même Chose (La Droit)?, in: Journal of Conflict & Security Law, 2 (2002) 180.

¹⁷⁷ Dopisy stálých zástupců USA a Velké Británie předsedovi Rady bezpečnosti ze dne 7.10. 2001, S/2001/946 a S/2001/947

¹⁷⁸ Viz pozn. č. 140.

Nicméně i přes tyto výhrady jak většinové odborné mínění, tak i reakce generálního tajemníka Kofi Annana hovoří výrazně ve prospěch legitimního použití tohoto práva v mezinárodněprávním kontextu¹⁷⁹.

3.3.2 Diskuse nad dostatečnou evidencí důkazů o vině Al-Kajdy a Talibanu

Toto téma je možno rozdělit na dva problémy. Tím prvním je otázka, zda důkazy, které byly předloženy pro verifikovatelnost tvrzení, že původcem útoků je organizace Al-Kajda podporovaná Talibanem, tedy vládnoucím režimem Afghánistánu, jsou z pohledu nároků mezinárodního práva dostatečně průkazné. Většina odborníků mezinárodního práva konstatuje, že věta:

„Fakta jsou jasná a nezvratná. Poskytnuté informace přesvědčivě ukazují úlohu organizace Al-Kajda v útocích z 11. září¹⁸⁰.“;

kteřou použil lord Robertson ve svém prohlášení k rozhodnutí Severoatlantické aliance o aktivaci článku 5 Washingtonské smlouvy obsahuje právě ta slova - „clear and compelling“ -, která v rámci juristiky Mezinárodního soudního dvora označují potřebnou úroveň evidence¹⁸¹.

Nicméně s nemožností seznámit veřejnost s důkazy, které k takovému rozhodnutí vedou, vzniká druhý problém: Kdo má být tou právně relevantní instancí¹⁸², která bude mít možnost tyto důkazy posoudit¹⁸³? Celá problematika dostatečné evidence tímto faktem získává významný etický rozměr.

3.3.3 Diskuse nad právní odpovědností státu Afghánistán za teroristické útoky

I v této otázce nejsou odborníci jednotní. Nicméně většinový názor se přiklání k odpovědnosti Afghánistánu za teroristické útoky Al-Kajdy, i když zdůvodnění této odpovědnosti se zásadně liší:

---

¹⁷⁹ Viz pozn. č. 160.

¹⁸⁰ Viz pozn. č. 156.

¹⁸¹ Srov. O'CONNELL Mary Ellen: Evidence of Terror, Journal of Conflict & Security Law 1 (2002) 22-28.

¹⁸² Tedy ne pouze instancí politickou.

¹⁸³ Britský premiér Tony Blair ve své řeči k parlamentu 4. října 2001 apeloval na důvěru poslanců, založenou na autoritě představitelů vlády bez možnosti poskytnout utajené podrobné důkazy. Srov. BLAIR Tony: Řeč v parlamentu 4.10. 2001, <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (29.8. 2006).

Někteří zastávají názor, že právní přičitatelnost vznikla odsouhlasením rezolucí proti terorismu v září roku 2001, které výslovně zakazují jakoukoliv podporu teroristickým organizacím¹⁸⁴. Někteří se domnívají že přičitatelnost vznikla většinovou podpůrnou reakcí k postoji amerického prezidenta George Bushe, neboť tato reakce vytvořila precedens platný pro aplikaci v mezinárodním právu. Další legitimizují odpovědnosti Talibanu na základě vývoje mezinárodněprávní praxe od rozhodnutí o definici agrese Mezinárodním soudním dvorem (International Court of Justice) v případě Nikaragua v roce 1986¹⁸⁵.

I při rozdílnosti zdůvodnění je nicméně možné konstatovat, že společným předpokladem všech těchto pozic je fakt postupného vývoje mezinárodního práva a jeho otevřenosti k interpretacím, které upřednostňují smysl zákona nad doslovným zněním. Tyto názory vidí v situaci po 11. září stav, ve kterém je třeba uplatňovat existující právní normy analogickým způsobem¹⁸⁶.

Odpůrci legitimity právní odpovědnosti Talibanu za teroristické útoky naopak velmi přesvědčivě argumentují dosavadní praxí velmi striktního uplatňování přičitatelnosti odpovědnosti státu za činnost nestátních skupin na jeho území¹⁸⁷.

3.3.4 Celkové zhodnocení právní debaty

Celkové zhodnocení debaty o reakci na 11. září z pohledu mezinárodního práva vede k závěru, že se touto událostí významným způsobem změnil kontext k posuzování legitimacy postupu států. Použitím termínu „válka proti teroru“ se tématem mezinárodně právní diskuse založené na respektu k Chartě OSN staly formy ohrožení a tím i výzvy, se kterými Charta samotná vůbec nepočítala. To se projevuje velmi názorně na zcela samozřejmém a při tom analogickém používání slova válka, které se vžilo po zářijových útocích. Tento pojem je přitom opět zcela samozřejmě spojován s novou realitou boje proti mimostátním entitám, které není možné jasně definovat ani lokalizovat. V tomto stavu je pak pochopitelná v některých zmíněných případech i zásadní rozdílnost v interpretaci mezinárodněprávních

---

¹⁸⁴ Viz pozn. č. 158.

¹⁸⁵ Srov. BAUFELD Stefan: Der 11. September 2001 als Herausforderung für das Völkerrecht, Münster: LIT Verlag, 2005, 14-23.

¹⁸⁶ Příkladně se analogické použití termínů a tím i právního kontextu ukazuje na slovu válka, zajímavá poznámka K tomuto srov. WELLER Christoph: Der 11. September im Fernsehen. Die Deutung der Terroranschläge als Krieg, in: SCHOCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), Friedensgutachten (2002) 43-51.

¹⁸⁷ Srov. například velmi konsekventní argumentaci Fraederika Naerta in: NAERT Fraederik: The Impact of the Fight Against Terrorism on the ius ad bellum, in: Ethical Perspectives 11 2-3 K.U. Leuven, 146-147.

norem a závazků.

Tato skutečnost vede k politováníhodnému stavu, ve kterém svět a mezinárodní právo žijí v paralelních prostředích a Organizace spojených národů se dostává ve vztahu k zásadním světovým rozhodnutím do pozice pouze „ex post“ reakcí s obrovským vlivem účelové argumentace.

V této situaci se pro etické posouzení situace po 11. září otevírá s novou naléhavostí otázka, nakolik je respektování principů Charty za této situace zásadní podmínkou etické legitimacy a tedy, zda a za jakých podmínek eventuálně existuje možnost etického jednání mimo rámec daný Chartou OSN. Jinými slovy nakolik se mezinárodněprávní a etická perspektiva za současného stavu překrývá či rozchází.

3.4 Reakce katolické církve

Bylo zcela samozřejmé, že k tak zásadní události, jakou tragické zářijové ráno bylo, se vyjádří i představitelé křesťanských církví a mezi nimi i církve katolické. A to nejen proto, aby společně s celým civilizovaným světem bez výjimky odsoudili zvrácenost takového činu, a aby – tak jak to bytostně odpovídá křesťanské zvěsti - vyzvali k pomoci pozůstalým a k modlitbám za zahynulé. Katolická církev se stejně jako političtí představitelé a s ní celá veřejnost snažila ze své zkušenosti a ze svého úhlu pohledu alespoň naznačit odpověď na otázku, jaká má být reakce na vzniklou situaci, co jsou zásadní ukazatelé směru a zásadní kritéria pro rozhodování.

Základním kritériem pro výběr pozic uvedených v této části studie je jejich snaha otevřeně pojmenovat nové otázky, které se v etickém posuzování použití vojenské síly se situací po 11. září objevily¹⁸⁸. Je třeba zdůraznit, že o významné většině ostatních dostupných prohlášení i teologických reakcí je možné říci, že pouze opakovaly všeobecné stanovisko Katechismu katolické církve bez reflexe neřešených problémů¹⁸⁹.

3.4.1 Reakce Vatikánu

Papež Jan Pavel II. reagoval na tragickou událost v první řadě především ve vztahu k obětem teroristického útoku a s novým apelem na mírové snahy. Tuto rovinu zdůraznil jak ve svém telegramu prezidentovi Spojených států amerických Georgi Bushovi, ve kterém

---

¹⁸⁸ Toto kritérium nebylo použito při zpracování a zařazení reakcí papeže.

¹⁸⁹ Srov. Rivista di teologia morale 133, Roma (2002).

napsal: „*Otřesen nevýslovnou hrůzou dnešních nelidských teroristických útoků proti nevinným lidem v různých částech Spojených států spěchám, abych vyjádřil vám a vašim spoluobčanům svůj hluboký zármutek a svou blízkost v modlitbě za národ v této temné a tragické chvíli. Poroučím oběti věčné milosti všemohoucího Boha a úpěnlivě prosím o jeho sílu pro všechny, kteří se účastní záchranných prací a péče o ty, kdo přežili. Prosím Boha, aby podpořil vás a americký lid v této hodině utrpení a zkoušky.*“¹⁹⁰

Tragédii se samozřejmě nevyhnul ani při generální audienci 12. září 2001, kdy řekl:

„*Připojuji se k mnohým, kteří v těchto hodinách vyjádřili své rozhořčené odmítnutí. A zároveň znovu silně zdůrazňuji, že cesty násilí nikdy nevedou ke skutečnému řešení lidských problémů*“¹⁹¹.

Také při setkání s velvyslancem USA při Svatém Stolci Jamesem Nicholsonem, kterého shodou okolností 13. září 2001 papež přijal k převzetí pověřovacích listin, Jan Pavel II. zdůraznil především snahu o mír, nicméně vyjádřil i nutnost bojovat proti všemu, co způsobuje nenávist a rozdělení:

„*Modlím se, aby tento nelidský čin probudil v srdcích národů celého světa pevné rozhodnutí odmítnout tento způsob násilí, bojovat proti všemu, co rozsévá nenávist a rozdělení do lidské rodiny a pracovat na úsvitu nové éry mezinárodní spolupráce inspirované nejvyššími ideály solidarity, spravedlnosti a míru*“¹⁹².

Mimo tohoto velmi jemného náznaku souhlasu s bojem proti teroru se však papež po celý zbytek roku 2001 nikterak nevyjádřil k použití síly v odpovědi na 11. září¹⁹³. V jeho projevech se pouze stále opakuje myšlenka, že násilím není možné trvale řešit problém zla¹⁹⁴. Jeho přímé zmínky situace v Afghánistánu se týkají pouze zhoršující se humanitární situace, která hrozí přerůst v katastrofu¹⁹⁵.

K začátku bojových operací v Afghánistánu na začátku října Vatikán nevydal žádné

---

¹⁹⁰ JAN PAVEL II.: Telegram G. Bushovi, <http://www.vatican.va>, (29.8. 2006).

¹⁹¹ JAN PAVEL II.: Generální audience, 12. 9. 2001, <http://www.vatican.va>, (29.8. 2006).

¹⁹² JAN PAVEL II.: Přijetí Jamese Nicholsona, <http://www.vatican.va>, (29.8. 2006).

¹⁹³ Je pouze otázka spekulací, proč tomu tak bylo. Daná reakce se výrazně liší jak od situace před válkou a během války Kosovu v roce 1999, tak od reakcí před začátkem útoků na Irák v roce 2003. Důvodem snad může být nevyjasněné stanovisko z pohledu mezinárodního práva a především Charty OSN, na jejímž bezpodmínečném dodržování byl postoj Jana Pavla II. k mezinárodněprávním otázkám po celou dobu jeho pontifikátu založen.

¹⁹⁴ Přehled papežových mírových výzev v tomto období je shrnut srov. L'Osservatore Romano, *Wochenausgabe in deutscher Sprache* 51/52 (21. 12. 2001) 6-7, obdobně se papež vyjádřil i po setkání s Georgem Bushem seniorem dne 4.10. 2001 před začátkem zasedání biskupské synody, L'Osservatore Romano, *Wochenausgabe in deutscher Sprache* 41 (21. 12. 2001) 2.

¹⁹⁵ Např. promluva při Angelus 28. října 2001, srov. L'Osservatore Romano, *Wochenausgabe in deutscher Sprache*, 51/52 (21. 12. 2001) 7.

oficiální tiskové prohlášení¹⁹⁶, nicméně arcibiskup Jean-Luis Tuaren, vatikánský sekretář pro vztahy se státy¹⁹⁷ v rozhovoru pro francouzský katolický deník La Croix řekl o americké vojenské odpovědi na teroristické útoky 11. září, že je oprávněná, jestliže se orientuje na jasně definované cíle:

„Pozice vatikánského státního sekretariátu spočívá ve zdůraznění toho, že odpověď na barbarské činy z 11. září nesmí být činem pomsty, ale činem spravedlnosti, který má za svůj cíl odčinění těžké nespravedlnosti, kterou utrpěli.“¹⁹⁸

Tuto neoficiální reakci doplnil také arcibiskup Renato Martino, stálý pozorovatel Vatikánu při OSN, který ve svém vystoupení na Valném shromáždění OSN 15. října ve vztahu k terorismu zdůraznil několik zásadních věcí:

- a) odpověď na terorismus požaduje koordinaci vyšší úrovně než pouze státní,
- b) musí být přiměřená bez nepřiměřeného utrpení civilistů,
- c) nesmí mít charakter odplaty,
- d) v boji s terorismem je třeba pojmenovat a potírat kořeny tohoto zla,
- e) tyto kořeny je možno nalézt jak v politické, tak v ekonomické, sociální, náboženské a kulturní rovině,
- f) mezi nejzávažnější příčiny terorismu je nutno počítat chudobu a nenávisť¹⁹⁹.

Toto stanovisko Vatikánu bylo podpořeno i v tradičním mírovém poselství papeže k 1. lednu 2002. Jeho hlavním tématem byla myšlenka vyjádřená i názvem: „Mír není bez spravedlnosti, spravedlnost není bez odpuštění“. Jan Pavel zde opět hovořil velmi důrazně o podpoře obětem teroristické zvěle, nicméně poprvé se zároveň také zmiňuje o legitimní obraně proti teroristickému nebezpečí:

„Proto existuje právo na obranu proti terorismu. Je to právo, které se jako každé jiné musí při volbě jak cílů tak prostředků řídit morálními a právními pravidly.“

Přitom ale jasně zdůrazňuje, že naprosto nic nemůže terorismus jakkoliv ospravedlnit, a to ani tehdy jestliže by se ukázala vina západní civilizace na vzniku jeho příčin:

„Musí být však jasně stanoveno, že nespravedlnosti, které existují ve světě, nemohou nikdy ospravedlnit použití teroristických útoků“²⁰⁰.

---

¹⁹⁶ Srov. V tisku se pouze objevila pouze výzva k míru prezentovaná kardinálem Re 8.10. 2001 na začátku 11. generálního zasedání biskupské synody v Římě, L'Osservatore Romano, Wochenausgabe in deutscher Sprache, 41 (21. 12. 2001) 2.

¹⁹⁷ Vatikánská obdoba ministra zahraničí.

¹⁹⁸ Srov. Origins, CNS documentary service, October 2001 320 (2001) 339-340, sloupek.

¹⁹⁹ Srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 194.

²⁰⁰ In: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 203.

Potvrzení těchto slov i celkového přístupu předloženého již arcibiskupem Martino na fóru OSN zaznělo i při setkání papeže s diplomatickým sborem akreditovaným u Svatého stolce dne 10. ledna 2002:

„Oprávněný boj proti terorismu, který byl strašným způsobem vyjádřen opovržením hodnými atentáty z 11. září minulého roku, nechal znovu promluvit zbraně. Vzhledem k tomuto barbarskému útoku a masakru stojíme nejen před otázkou po legitimní obraně, nýbrž také před otázkou po nejvhodnějších prostředcích k vykořenění terorismu, po prozkoumání hlubších příčin takové akce, po opatřeních, která musí být podniknuta, aby mohl být zahájen 'léčebný proces'...²⁰¹.“

Papež také jasně zdůraznil, že zavrženíhodné násilí není možno ztotožnit s žádným náboženstvím jako takovým a jeho učením:

„Proto žádný církevní představitel nemůže jednat s terorismem shovívavě a ještě méně o něm kázat. Je to profanace náboženství označovat se jako teroristé ve jménu Božím, působit člověku ve jménu Božím násilí. Teroristické násilí je v rozporu s vírou v Boha, Stvořitele člověka, v Boha, který se o člověka stará a miluje ho²⁰².“

Celkově je možno říci, že se Vatikán postupně stále více klonil k opatrně souhlasnému postoji ve vztahu k vojenskému zásahu v Afghánistánu, velmi důrazně a opakovaně zdůrazňoval ochranu civilistů a zásadní nutnost řešit problém terorismu v jeho kořenech.

Nicméně v oficiálních prohlášeních nezaznělo nic, co by prakticky řešilo velmi naléhavé otázky konkrétní situace mnoha katolických křesťanů, kteří byli především ve Spojených státech a Velké Británii přímo zapojeni do vojenského použití síly. Reakce na konkrétní situaci byla ponechána jednotlivým biskupským konferencím zúčastněných států.

3.4.2 Rekce národních biskupských konferencí zapojených zemí

Biskupské konference jak Spojených států amerických tak Velké Británie byly postaveny před zásadní nárok: jejich postoj k použití síly po 11. září musel mít charakter nejen všeobecného hodnocení, ale musel také přímo reagovat na situaci těch, kteří se pro rozhodnutí vlády účastnili vojenských akcí.

Je samozřejmé, že první reakce se u biskupů - tak jako u všech předchozích skupin -

---

²⁰¹ In: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 204-205.

²⁰² In: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 205.

orientovaly především na rozhodné odmítnutí teroristických akcí a na pomoc obětem teroristických útoků:

*„V dozvucích teroristických útoků z minulého týdne bych rád znovu zdůraznil naši solidaritu s vámi a americkým lidem v modlitbě za náš milovaný národ v této době strašných ztrát a závažných rozhodnutí...“*²⁰³,

nicméně i zde je možné již jasně zaznamenat konkrétní etické postoje.

3.4.2.1 Reakce biskupské konference USA

Předseda americké biskupské konference J.A. Fiorenza ve svém dopise prezidentu Bushovi mluví o teroristických útocích jako o „válečných činech“²⁰⁴ a zdůrazňuje podporu v úsilí zadržet a obvinít jednotlivce, skupiny i vlády, jež nesou za tento čin zodpovědnost:

*„Ty válečné činy (...) byly vyzývavými činy nejen proti našemu národu, ale proti celému lidstvu. (...) Proto podporujeme snahy našeho národa a globální společnosti vypátrat a obvinít, v souladu s národním a mezinárodním právem, ty jednotlivce, skupiny a vlády, které jsou zodpovědné“*²⁰⁵.

Americký vojenský biskup dokonce hovoří o nářku mrtvých, kteří volají po spravedlnosti, za jejíž naplnění jsou nyní američtí občané odpovědní:

*„Duše tisíců mrtvých a zraněných v New Yorku, v Pentagonu a v Pennsylvánii však volají po spravedlnosti. Jsme zavázáni odpovědět.“*²⁰⁶

V této situaci američtí biskupové trvale opakují několik zásadních principů²⁰⁷:

- a) právo na obranu je v dané situaci nezpochybnitelné a rovná se povinnosti,
- b) i v situaci boje proti teroru platí kritéria spravedlivé války²⁰⁸,

---

²⁰³ Srov. FIORENZA Joseph A.: Dopis prezidentu Bushovi 19.9. 2001, in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 190.

Podobně představitelé biskupské konference Anglie a Walesu, viz. in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 190.

²⁰⁴ V dopise Edwina O'Briena, arcibiskupa ozbrojených sil USA, z 10.12. 2001 se již hovoří o „pokračující a oprávněné válce proti terorismu.“ in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 204.

²⁰⁵ In: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 203.

²⁰⁶ Edwin O'Brien, arcibiskup ozbrojených sil USA, 19.9. 2001, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 189.

²⁰⁷ Jedná se o následující prohlášení: prohlášení Edwina O'Briena, arcibiskupa ozbrojených sil USA, 19.9. a 10.12 2001, Joseph A. Fiorenza, předseda Konference katolických biskupů USA, dopis prezidentu Bushovi 19.9. 2001, prohlášení k zahájení útoků na Afghánistán, 9.10. 2001, Living With Faith and Hope After September 11, pastorální poselství katolických biskupů USA, 14. listopadu 2001, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 189-204.

- c) použití vojenské síly je poslední možné řešení, jestliže ostatní prostředky jsou neúčinné,
- d) rozhodnutí o skutečné situaci je v rukou vlády a je třeba apelovat na svědomí jejich členů a modlit se za ně,
- e) při vojenských akcích je třeba úzkostlivě dbát na ochranu civilního obyvatelstva,
- f) v boji proti terorismu se v žádném případě nejedná o boj proti islámu,
- g) ozbrojená síla je pouze jeden z prostředků, a to v žádném případě nejdůležitější, v boji proti terorismu,
- h) je třeba řešit zásadní problémy, ze kterých terorismus vzniká,
- i) soustředěním se na situaci v Afghánistánu nesmí být opomenuta tíživá situace a ohrožení míru v jiných částech světa především v Palestině.

Mimo tyto klasické postoje je ale možno v postoji amerických biskupů nalézt i několik nových a důležitých upozornění a postřehů. Jsou obsažena především v jejich pastorálním poselství zveřejněném 14. listopadu 2001 pod názvem: Living With Faith and Hope After September 11²⁰⁹. Biskupové zde konstatují:

- a) vznikla nová etická dilemata, která s použitím síly proti terorismu bude nutné řešit,
- b) zvlášť nesnadné je posoudit, jaká jsou kritéria pro ukončení ozbrojené akce v Afghánistánu ve vztahu k její úspěšné smysluplnosti,
- c) je skutečností, že i mezi zastánci principu spravedlivé války²¹⁰ bude docházet k rozdílným a přesto ospravedlnitelným pohledům, jakým způsobem je v dané situaci nutné kritéria spravedlivé války aplikovat,
- d) ozbrojená síla legitimně směřuje nejen proti původcům teroristických útoků ale i vůči těm, kteří jim pomáhali²¹¹.

3.4.2.2 Reakce biskupských konferencí Velké Británie

K těmto postojům amerických biskupů se druží podobné postoje biskupů Anglie a Walesu a i jejich vyjádření přinášejí do etické diskuse o kritériích k posouzení eticky

²⁰⁸ Ta je však třeba spojovat „...s rozumem a citlivým svědomím...“ Edwin O'Brien, arcibiskup ozbrojených sil USA, 19.9. 2001, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 189.

²⁰⁹ Srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 196-198.

²¹⁰ Přičemž výslovně potvrzují i legitimitu pacifistického postoje.

²¹¹ „...vojenská síla je namířena proti teroristům a těm, kteří jim pomáhají...“ srov. Living With Faith and Hope After September 11, pastorální poselství katolických biskupů USA, 14. listopadu 2001, in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 196-198.

legitimní obrany proti terorismu nové aspekty²¹²:

- a) vojenské akce nesmí mít v žádném případě charakter odplaty, jejich součástí jako aktu sebeobrany je však i prevence proti dalšímu teroristickému ohrožení,
- b) je třeba stále usilovat o řešení v kontextu mezinárodního práva a Organizace spojených národů,
- c) kritérium proporcionality neznamena numerické posuzování počtu obětí ale posouzení velikosti hrozby a ohrožení:

*„Tato zásada se netýká množství obětí na jedné nebo druhé straně, ale toho, do jaké míry odpověď dosáhne účinného omezení zla, nebo naopak do jaké míry by mohlo rozpoutat ještě větší zlo.“*²¹³

- d) termín „válka proti terorismu“ v sobě nese nebezpečí nekontrolovatelné eskalace a trvalého konfliktu a tím znásobení nepřátel v další generaci,
- e) pro nedostatek informací není možné navrhnout z pozice biskupů konkrétní řešení současné situace, toto ale ani není role biskupské konference:

*„Biskupská konference nemá za úkol nabízet konkrétní politická a vojenská řešení v současné situaci, dokonce nehledě na to, že máme málo směřodatných informací o takových rychlých událostech.“*²¹⁴

3.4.2.3 Reakce biskupských konferencí partnerských zemí

Vedle biskupských konferencí, jejichž země byly zapojeny do akcí v Afghánistánu v první linii, je důležité připomenout také reakce církve v zemích, jejichž vlády o zapojení uvažovaly pouze v případě oslovení ze strany Spojených států v závislosti na souhlas s aktivací článku 5 Washingtonské smlouvy. Jednalo se především v Evropě o Spolkovou republiku Německo, Francii a Itálii. Prohlášení biskupských konferencí v těchto zemích měla všeobecný charakter, byla formulována s mnohem větší opatrností a neřešila žádné konkrétnosti nad rámec podmínek spravedlivé války v rámci katolického učení²¹⁵. Prohlášení

---

²¹² Jedná se o následující prohlášení: Kardinál Cormac Murhy-O'Connor a arcibiskup Patrick Kelly, předseda a místopředseda Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20. 9. 2001, Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Reflexe biskupů k následkům útoků na USA, 16.11. 2001, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 190 a 200-202.

²¹³ Kardinál Cormac Murhy-O'Connor a arcibiskup Patrick Kelly, předseda a místopředseda Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20. 9. 2001, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 190.

²¹⁴ Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Reflexe biskupů k následkům útoků na USA, 16.11. 2001, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 200-202.

²¹⁵ Srov. Prohlášení předsedy francouzské biskupské konference z 11.10. 2001, <http://www.ccf.fr>, (29.8.

předsedy Německé biskupské konference kardinála Lehmana pouze navíc zdůraznilo obrovskou etickou odpovědnost při volbě přiměřených vojenských prostředků a s velkým důrazem poukázalo na povinnost neustálé kontroly vojenského rozhodovacího procesu ze strany politiků:

*„Při vojenském nasazení je třeba stále dodržovat zásadu poměrnosti a šetřit civilní obyvatelstvo(...) Považujeme v této situaci za nepromlčitelné, aby německá vláda a parlament pravidelně na svou zodpovědnost prověřovaly další průběh vojenských akcí.“*²¹⁶

3.4.2.4 Zhodnocení reakcí

Z uvedeného je možno jasně vidět, že stanoviska biskupů přímo konfrontovaných s otázkou etické legitimacy postupů vlád USA a Velké Británie na jedné straně pevně stojí na katolických principech učení o spravedlivé válce, na druhé straně však jasně oslovují celou řadu etických problémů, které v současném stavu učení o spravedlivé válce nejsou řešeny. Jedná se především o již zmíněné otázky definice války proti teroru, rozsahu i charakteru legitimní sebeobrany, přístupu k relevantním informacím a také vzájemného vztahu unilaterálních akcí a Charty OSN. Protože se jedná o ty samé otázky, jež se ukázaly jako otevřené také při posouzení politické argumentace, jejich etické zhodnocení je o to naléhavější.

3.4.3 Reakce katolických teologů a církevních uskupení

Tyto reakce mají pochopitelně mnohem širší rozpětí než oficiální reakce Vatikánu či národních biskupských konferencí²¹⁷ a sahají od radikálního odmítnutí vojenské síly přes odbornou diskusi o etických aspektech a kriteriích eventuálního vojenského zásahu až k prohlášením horlivých zastánců použití síly na základě interpretace učení o spravedlivé válce.

2006).

²¹⁶ Srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 196.

²¹⁷ I když i v reakcích biskupských konferencí je možné vidět také zásadní rozdíly: na jedné straně podporující prohlášení americké biskupské konference a na straně druhé společné prohlášení švýcarských křesťanských církví (včetně církve katolické) ze 17.10. 2001, které vojenský zásah v Afghánistánu jasně odmítá, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 195.

3.4.3.1 Odmítavá stanoviska

Představitelé odmítavě orientovaného stanoviska ve vztahu k použití síly svůj postoj odvozuji z následujících zásadních argumentů²¹⁸:

- a) vojenská síla není adekvátní obranou proti teroristické hrozbě,
- b) použitím vojenské síly vzniká obrovské a nekontrolovatelné nebezpečí spirály násilí, prohloubení konfliktu a jeho přenesení na rovinu střetu náboženství a kultur,
- c) není možné připustit jako vedlejší a nechtěné škody smrt a utrpení obrovského množství nevinných lidí ve zbídačených zemích, jejichž vlády skrývají teroristy,
- d) jedna ze zásadních příčin terorismu je obrovská nespravedlnost ve vlastnictví pozemského bohatství a tato musí být změněna²¹⁹.

Jako alternativní řešení navrhuji odpůrci vojenské obrany nejprve jasné popsání příčin, z kterých terorismus vzniká a následně širokou kampaň, která bude řešit problém terorismu na základě příčin, z kterých vyrůstá. Tato kampaň samozřejmě musí být doprovázena zvýšenými interními bezpečnostními opatřeními a snahou dopadnout formou policejních akcí viníky hrozných teroristických činů.

Prohlášení 70 amerických katolických představitelů reprezentujících různé řády, misijní, humanitární a vzdělávací organizace konkretizuje tyto argumenty ve vztahu k situaci v Afghánistánu a dochází k jasnému závěru, že tato válka musí být zastavena neboť teroristické útoky není možné hodnotit jako akt válečný, ale pouze jako akt kriminální²²⁰.

Signatáři tohoto prohlášení dále vyvozují, že při současné formě vedení války není možné již žádnou válku považovat za spravedlivou, a to i v případě, že by k ní existovaly spravedlivé příčiny. Důvodem této situace je fakt, že současné vedení války v sobě zahrnuje tak masivní kolaterální škody²²¹, že tyto není v žádném případě možné ospravedlnit podle principu proporcionality škod způsobených útočníkem a škod způsobených obranou. A toto své stanovisko demonstrují i na případu leteckého bombardování Afghánistánu²²².

---

²¹⁸ Reprezentantem takového stanoviska může být např. dokument americké katolické organizace Pax Christi z 26. 9. 2001: srov. Darkness Cannot Drive Out Darkness, in: Ethica 2003. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 191-193 a prohlášení evropské komise Justice and Peace ze 30.9. 2001, in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 193-194.

²¹⁹ „Proto prohlašujeme že jednou z podstatných odpovědí na tyto útoky pro bohaté země je přezkoumání a radikální změna jejich vztahu k lidem, kteří postrádají prostředky k důstojnému životu.“ prohlášení evropské komise Justice and Peace ze 30.9. 2001, srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 194.

²²⁰ „The War Against Afghanistan Must Stop“ srov. Origins, CNS documentary service, January 2002 30 (2002) 505-507.

²²¹ Kolaterálními škodami se v současné vojenské terminologii chápou veškeré škody na životech a majetku civilních osob.

²²² O značném rozsahu kolaterálních škod viz podrobnou studii srov. CREYER Robert: The fine art of

Signatáři dále popírají, že by v současné kampani proti Afghánistánu byly splněny i další podmínky pro chápání války jako spravedlivé: současné vojenské akce ve vztahu k charakteru terorismu nemohou v žádném případě zaručit opodstatněné vyhlídky na úspěch a odmítnutí administrativy Spojených států přistoupit na požadavky Talibanu týkající se předložení jasných důkazů o vině Usáma bin Ládina, po kterých by ho byl tento režim ochoten vydat do třetí země, jsou v rozporu s pravidlem použití síly jako „ultima ratio“, tedy poslední možnosti.

3.4.3.2 Souhlasná stanoviska

Proti tomuto postoji stojí v příkrém rozporu pojetí neokonzervativních katolických etiků ve Spojených státech amerických²²³, jejichž reprezentanty jsou především George Weigel²²⁴ a Michael Novak²²⁵, kteří oba vycházejí ve své argumentaci z teorie spravedlivé války.

Weigelova pozice se jasně projevila v jeho polemice s profesorem Griffithsem uveřejněné v časopise *First Things* v dubnu 2002²²⁶. Profesor Griffiths sice také ve svém postoji kritizuje výše zmíněný postoj amerických katolických představitelů²²⁷ požadujících zastavení vojenských akcí a argumentuje, že jejich postoj je mnohem více postojem politickým než teologickým neboť není založen na nejdůležitější podmínce, kterou jsou ověřitelné informace. Nicméně dále vyvozuje, že v pozici řadového i když angažovaného amerického občana není možné zodpovědně odpovědět na otázku, zda je vojenská akce v Afghánistánu eticky ospravedlnitelná či nikoli. Důvodem je nedostatečný přístup k seriózním otevřeným informacím²²⁸.

George Weigel ve své polemické odpovědi Griffithsovi vychází z teze, že teorie o spravedlivé válce je teorií politickou a ne pouze kazuistickou metodou. Tato politická teorie pojednává o právu a morální povinnosti oprávněné autority k válce jako limitnímu - nicméně

---

friendship: Jus in bello in Afghanistan, in: *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 38-83.

²²³ Srov. www.ratzingerclub.com/justwar, (29.8.2006).

²²⁴ Srov. Senior fellow of Ethics and Public Policy Center, Washington, <http://www.eppc.org>.

²²⁵ Srov. Director of Social and Political Studies of American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, <http://www.aei.org>.

²²⁶ Srov. WEIGEL George: Polemika s prof. Griffithsem, *First Things*, April 2002, <http://firstthings.com/ftissues/ft0204/articles/justwar.html>, (30.8.2006).

²²⁷ Viz pozn. č. 220.

²²⁸ Profesor Griffiths k tomu dále poznamenává, že neštěstím Američanů je skutečnost, že si toto nechtějí připustit a ve své pochybném spoléhání se na svoji národní výjimečnost nekriticky důvěřují vládní administrativě.

za určitých jasně definovaných podmínek nutnému - způsobu spravování věcí veřejných. I skrze tento způsob má oprávněná autorita povinnost odpovídajícím způsobem směřovat k životu v míru pro ty, kteří jsou této autoritě podřízeni²²⁹. A to k míru ve společenském slova smyslu, kterým je, jak autor přejímá od Augustina, „*tranquillitas ordinis*“²³⁰ (klid řádu) spočívající na svobodě a spravedlnosti.

Weigel zdůrazňuje, že díky absenci etické diskuse o smysluplnosti a platnosti teorie o spravedlivé válce v době od konce druhé světové války až do začátku 90. let minulého století došlo u mnoha jejich současných vykladačů k nesprávnému pochopení politického kontextu této teorie. Za jednu z nejzávažnějších dezinterpretací Weigel považuje pojetí teorie o spravedlivé válce ve smyslu „*presumption against violence*“²³¹, tedy především jako kriterologie pro posuzování jednotlivých případů, ve kterých není možné pokládat válku za morálně akceptovatelnou. Takováto kriterologie v rukách vnějších pozorovatelů bez politické odpovědnosti pak může vést k nesprávnému odmítnutí války. Weigel odvozuje: právě proto, že válka sama o sobě vždy nutně musí zůstat prostředkem, je cílem teorie o spravedlivé válce poskytnout oprávněné autoritě orientaci, aby tento prostředek byl zvolen ve správný čas a tak opravdu vedl k *tranquillitas ordinis*. Jakmile se cílem teorie o spravedlivé válce stane ochrana proti použití síly, dostává se celá argumentace do bludného logického kruhu.

Jestliže bude – tak jak to dle Weigela odpovídá historickému kontextu této teorie – vnímáno učení o spravedlivé válce jako součást politické teorie, která má vést k *tranquillitas ordinis*, pak je možné odpovídajícím způsobem pojednat jednotlivé podmínky této teorie ve vztahu k situaci po 11. září 2001 a ve vztahu k situaci nutné obrany v boji proti terorismu.

Nicméně zásadní bod kritiky Paula Griffithse o nedostatku informací pojednává Weigel překvapivě velmi krátce a to pouze prostým poukazem na skutečnost, že tvrzení o neschopnosti získat informace odporuje požadavku II. vatikánského koncilu o aktivitě laiků v politickém životě společnosti a ve svých důsledcích vede k „návratu do katolického bunkru“.

---

²²⁹ Weigel definuje základní rozdílnost mezi bellum a duellum, kde bellum má společenský a tedy politický rozměr, a je vedeno oprávněnou autoritou, kdežto duellum je použití síly v privátní sféře.

²³⁰ AUGUSTIN: De civitate Dei, XIX, 13.

²³¹ Kritiku tohoto předpokladu, která však dle mého názoru je spíše pouze terminologická, Srov. VERSTRATEN Johan: From Just War to Ethics of Conflict Resolution, Ethical Perspectives, Catholic University of Leuven, 2-2-3 (2004) 100-102, HYMERS John: Regrounding the Just War's „Presumption Against Violence“ in Light of George Weigel, tamtéž, 111-121.

3.4.3.3 Zhodnocení katolické diskuse

Na příkladech celé širší diskuse je opět možno konstatovat, že se v ní s rozličnou intenzitou objevují stejné etické problémy, které již byly výše pojmenovány při shrnutí všech dosavadních přístupů, a proto se významně připojují k hlasu, který volá po etické analýze, jež by se pokusila naznačit odpovědi, které budou zakotveny v tradici učení o spravedlivé válce a zároveň budou reflektovat v některých bodech zásadně nové výzvy spojené s bojem proti terorismu.

4. NÁVRHY KRITERIÍ PRO ŘEŠENÍ VZNIKLÝCH OTÁZEK

Z analýzy vyjádření a postojů ve všech oblastech, kterým se tato studie doposud věnovala, je možné konstatovat, že i v situaci po 11. září je teorie spravedlivé války²³² stále zásadním a téměř jediným východiskem²³³ k diskusi o legitimním použití síly v oblasti západní demokracie, jejíž kořeny jsou podstatně ovlivněné křesťanstvím. Na druhé straně tato analýza ale také ukázala, že nová situace po teroristických útocích přinesla nemálo významných problémů, jejichž řešení není možné zcela bezproblémově odvodit ze současného znění této teorie a které - jestliže má koncept spravedlivé války nadále poskytovat prakticky použitelnou orientaci v složitých situacích dnešního světa - musí být eticky posouzeny. Je také třeba navrhnout směry jejich řešení.

Jedná se - tak jak z předchozího vyplývá - především o následující témata:

4.1 Problém etické relevance pojmu „war against terrorism“

Problematicnost tohoto pojmu v porovnání s pojetím války před 11. zářím²³⁴ se ukazuje především na dvou rovinách:

Terorismus není subjekt, proti kterému je možné dle klasických definic války použít vojenskou sílu. Těmito subjekty doposud vždy byly státy nebo v případě občanské války tak jak definuje Britanica „*political units*“²³⁵. Existují tedy dvě možnosti: buď navrhnout novou rozšířenou definici války nebo boj proti terorismu nenazývat válkou ve smyslu definice,

---

²³² Viz pozn. č. 128.

²³³ Je to explicitní východisko v argumentaci drtivé většiny etiků a implicitní v případě politiků a odborníků na mezinárodní právo, opírá se jak o Chartu OSN tak o učení křesťanských církví.

²³⁴ Několik slovníkových definic války:

„Je to organizovaná forma násilí a nátlaku, která se koná ve veřejné nebo politické sféře.“

CLARKE Paul B., LINZEY Andrew: Dictionary of Ethics, Theology and Society, London: Routledge, 1996

„Násilné rozhodování o sporech mezi státy nebo státem organizovanými velkými skupinami.“

HÖRMANN Karl (vyd.): Lexikon der christlichen Moral, Wien: Tyrolia Verlag, 1976.

„Násilné rozhodování o sporech. Je to ozbrojené střetnutí mezi dvěma nebo více obcemi nebo uvnitř jedné obce.“

ROTTER Hans, WIRT Günter: Neues Lexikon der Christlichen Moral, Wien: Tyrolia Verlag, 1990.

„Boj se zbraněmi vedený za účelem vnutit protivníkovi vůli vlastní obce nebo vlastní třídy.“

HUNOLD Gerfried W. : Lexikon der christlichen Ethik, Freiburg: Herder 2003.

„Ozbrojené střetnutí mezi státy, jako občanská válka se označuje ozbrojený boj válčících stran o moc uvnitř jednoho státu.“

Brockhaus Enzyklopädie, 19.vyd., 1990.

²³⁵ „Stav obvykle otevřeného a vyhlášeného ozbrojeného nepřátelského konfliktu mezi politickými jednotkami, jako například státy a národy nebo mezi soupeřícími politickými frakcemi téhož státu nebo národa.“
Britanica, 15. vydání, 2003.

kteřou by bylo možno použít pro etické zhodnocení situace.

Zdá se, že důležitým orientačním bodem při hledání eticky relevantní definice války je i po 11. září skutečnost, že aktéry konfliktu na obou stranách jsou strukturované organizace, které je možno definovat také dle teritoria, jež mocensky ovládají. Ze smyslu všech výše předložených definic války²³⁶ je možné odvodit, že fakt ovládaného teritoria, na kterém také (a především) mimo bojujících mužů a žen žijí a pracují nezúčastnění civilisté, je samozřejmě předpokládán. Vyplyvá z nich totiž, že zásadním cílem války je vnucení mocenské struktury, která bude na určitém teritoriu platit pro všechny.

Jestliže tedy pojem teritoria je pro etickou úvahu o legitimním použití pojmu válka zásadní, pak je i kriteriem pro posouzení použitelnosti obratu „war against terrorism“ ve vztahu k teorii spravedlivé války.

Jestliže zachováme i nadále podmínku ovládaného teritoria skrytě obsaženou v současných definicích, pak nás tato úvaha vede k závěru, že „war against terrorism“ je pojmem nadřazeným a obecnějším než pojem válka, na kterou je možno vztáhnout kriteria teorie o spravedlivé válce²³⁷.

Z uvedeného vyplývá, že je „war against terrorism“ možné nazývat válkou jen v přeneseném slova smyslu bez možnosti legitimního použití teorie spravedlivé války na celou oblast, která je v pojmu „war against terrorism“ zahrnuta.

Pojem „war against terrorism“ je pak z pohledu teorie spravedlivé války roven pojmu, který popisuje komplexně pojaté úsilí o překonání hrozby, která svět ohrožuje. Do tohoto pojmu patří nejen vojenské akce, ale i akce policejní, soudní, výchovné, osvětové a další.

Nicméně je třeba zdůraznit, že z pohledu etického posouzení je možno do tohoto pojmu „war against terrorism“ zahrnout i konkrétní vojenskou akci. Důvodem je skutečnost, že účinná obrana proti teroristickému ohrožení, tedy obrana, kterou je nutno chápat jako

---

²³⁶ Viz pozn. 234.

²³⁷ Takto se také o válce proti teroru vyjadřoval jak George Bush tak Donald Rumsfeld:

„Američané se ptají: Jak budeme bojovat a jak zvítězíme v této válce? Namíříme všechny prostředky na náš příkaz – každý diplomatický prostředek, každý nástroj inteligence, každý nástroj právního donucení, každý finanční vliv a každou nutnou válečnou zbraň – k rozvrácení a porážce globální teroristické sítě. Tato válka nebude jako válka proti Iráku před deseti lety, s rozhodným osvobozením území a rychlým závěrem.“ BUSH George Winslow: Poselství k národu „Freedom at War with Fear“, 20.9. 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, (22.8. 2006).

„Tato válka nebude nutně jednou z těch, kdy upřeně zíráme na vojenské cíle a koncentrujeme síly, aby tyto cíle zasáhly. Namísto toho, budou vojenské síly pravděpodobně jedním z mnoha nástrojů, které použijeme, abychom zastavili jednotlivce, skupiny a země, které jsou zapojeny do terorismu.... 'Bitvy' budou bojovat celníci tím, že budou zastavovat podezřelé osoby na našich hranicích a diplomaté bezpečnou spoluprací proti praní špinavých peněz.“ RUMSFELD Donald: A New Kind of War, New York Times, 17.9. 2001 <http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/nrot080.htm>, (22.8. 2006).

odvrácení bezprostředního nebezpečí a zajištění míru ve smyslu „tranquillitas ordinis²³⁸“, je v případě existence států kolaborujících s teroristy vždy potenciálně spojena i s nutností využití vojenské síly jako legitimního prostředku ve smyslu „ultima ratio“.

4.2 Problém identifikace obrany všelidských hodnot s obranou USA

Jednoznačné a nutné spojení obrany svobodné společnosti s účastí na Američany vedené koalici proti teroru se objevilo - jak již bylo zmíněno výše²³⁹ - v poselství amerického prezidenta jak v bezprostřední reakci na 11. září tak i v pozdějších projevech. Ve své rétorické zkratce však v sobě ukrývá logickou konkluzi, která není zcela legitimní.

Je samozřejmě možné říci, že útok ve Spojených státech byl útokem na zemi, která jasně deklaruje hodnoty osobní svobody a demokracie. Kvůli možné atmosféře strachu a nejistoty útočí hrůzný způsob, jakým byl tento útok proveden, na existenci společnosti, ve které je osobní svoboda a demokracie podstatnou hodnotou. Jestliže by tento útok destabilizoval Spojené státy, pak by skutečně ohrozil existenci svobodné společnosti a demokracie v celém světě, protože by ukázal na účinný způsob boje proti této společnosti. V tomto smyslu je útok proti USA útokem proti demokracii a svobodné společnosti jako takové. A proto všechny svobodné společnosti jsou morálně odpovědné se tomuto útoku bránit.

Nicméně z této logické konkluze ještě v žádném případě nevyplývá, že existuje pouze jeden způsob, jak se proti terorismu bránit a že právě prostředky, které se pro tento boj rozhodly použít Spojené státy, jsou správné²⁴⁰. Toto posoudit a zhodnotit je legitimní odpovědností každého státu jednotlivě a nezávisle.

Proto není možné říci, že každý stát, který stojí na straně demokracie a osobní svobody musí také stát na straně USA (co se týká prostředků) v boji proti terorismu²⁴¹.

---

²³⁸ Charakteristika mírového soužití, viz vysvětlení na str. 55 této studie.

²³⁹ Viz str. 34 a 35 této studie.

²⁴⁰ Právě v případě přímo poškozeného je velké nebezpečí, že jeho postoje nebudou vedeny pouze snahou o obranu, ale že do nich mohou být přimíchány i jiné falešné motivy vzniklé právě způsobeným utrpením.

²⁴¹ Prakticky proto byly v dané situaci ze strany USA možné dva postupy: buď zvolit způsob sebeobrany a ostatní země pouze žádat o pomoc nebo vytvořit koalici, ve které bude mít každá entita právo spolurozhodování o společném postupu.

Americká strana se de iure a de facto rozhodla postupovat cestou sebeobrany. Tím však ztratila nárok na jednoznačnou podporu států světa ve smyslu souhlasu se zvolenými a použitými prostředky.

4.3 Problém obsahu pojmu spravedlivá obrana proti terorismu

Zde je třeba se jinými slovy ptát, co všechno je v boji proti teroru v rámci sebeobrany ospravedlnitelné? Dopis stálého zástupce USA předsedovi Rady bezpečnosti OSN dne 7. října, který oznamoval zahájení útoků na Afghánistán²⁴² hovoří jasně o tom, že součástí legitimní sebeobrany, tak jak ji chápou USA, mohou být v budoucnu i vojenské operace proti jiným zemím a organizacím než pouze současná akce proti Talibanu a nespolupracující zemi Afghánistánu:

„Můžeme konstatovat, že naše sebeobrana vyžaduje další akce s ohledem na další organizace a státy“²⁴³.

Zdá se důležité rozdělit tuto otázku na sebeobranu ve smyslu „war against terrorism“ na jedné straně a na sebeobranu proti konkrétnímu teroristickému aktu vykonanému proti určitému státu na straně druhé.

4.3.1 Sebeobrana proti konkrétnímu teroristickému aktu

V sebeobraně proti konkrétnímu teroristickému aktu vykonanému konkrétní a identifikovanou teroristickou skupinou je nutno jako východisko pro etické posouzení konstatovat skutečnost, že při trvajícím existenci teroristické skupiny může další teroristický akt následovat kdykoliv. K tomuto tvrzení opravňuje cíl teroristických aktů, který je zaměřen proti celé společnosti a proti její současné formě uspořádání. Z důvodu, že podstata ohrožení, proti kterému je třeba se bránit, je zasazena do budoucnosti, není zde možno na rozdíl od klasické definice sebeobrany²⁴⁴ hovořit o časové bezprostřednosti reakce na teroristický útok jako o podmínce legitimacy posuzované sebeobrany.

Z uvedeného také vyplývá, že vojenskou akci vedoucí k odvrácení takovéto hrozby je třeba vnímat nikoliv jako akci preventivní, ale jako preemptivní ve smyslu Webstrova dopisu²⁴⁵ a tedy jako akci eticky přiměřenou - samozřejmě při zachování všech principů, které

---

²⁴² Dopis pod signaturou S/2001/946 in: <http://www.un.int/s-2001-946.html>, (31.8. 2006).

²⁴³ Viz pozn. č. 241.

²⁴⁴ Viz pozn. č. 175 a 176.

²⁴⁵ Definice preemptivního zásahu se dle všeobecného pojetí mezinárodního práva odvozuje z nóty amerického ministra zahraničí Webstra britské vládě z roku 1841 v případě zapálení a zničení parníku Caroline, který roku 1837 vezl kanadským povstalcům zbraně i lidské posily pro jejich boj s britskou armádou. Preemptivní zásah je zásadně charakterizován bezprostředním vážným ohrožením („Bude na této vládě, aby ukázala nutnost sebeobrany, neústupnou, naprostou, nenechávající volbu prostředků a okamžik na uvažování“), které již nelze odvrátit žádnými jinými prostředky a nedovoluje žádné další zvažování situace. Viz. MOORE John B.: A Digest of International Law II, Washington: G.P.O., 1906, 409, www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm, (31.8. 2006).

vojenskou akci limitují ve smyslu *ius in bello* – podmínkám pro spravedlivou obranu.

4.3.2 Sebeobrana ve smyslu „war against terrorism“

Druhá úroveň problému, která byla ve vztahu k problému legitimní sebeobrany naznačena, tedy problém etického zhodnocení použití vojenských prostředků v celkovém kontextu kampaně „war against terrorism“ je ve své podstatě dilematem o eventuální možnosti preventivního použití vojenské síly jako součásti této kampaně. Tato otázka se ve vztahu k již známému dalšímu vývoji mezinárodněpolitické situace v Iráku zcela evidentně stala problémem zásadní důležitosti. Protože se však nejedná dle výše navrženého etického diskurzu přímo o problém spojený s reakcí na 11. září 2001, není ani ambicí předložené studie tento zásadní problém ve své komplexnosti a složitosti pojednat.

4.4 Problém etické odpovědnosti země, která chrání teroristy

Zdá se, že významná kritéria k řešení tohoto problému z etického pohledu je možné odvodit z nových protiteroristických rezolucí Rady bezpečnosti OSN přijatých v bezprostřední reakci na září 2001²⁴⁶. Tyto rezoluce odvozují z povahy teroristických akcí jako zla nejvyššího řádu²⁴⁷, že jakoukoliv dobrovolnou spolupráci s teroristickými organizacemi je možné sankcionovat v celé šíři možností, kterou má Rada bezpečnosti OSN k dispozici. Tedy i vynucením respektu k celému obsahu rezoluce s pomocí vojenské síly²⁴⁸.

Zdá se, že obdobným způsobem lze zdůvodnit i plnou etickou přičitatelnost států, které jednoznačně odmítají spolupracovat na postupu vůči terorismu.

Eticky je možno hodnotit terorismus jako zlo samo o sobě (*malum intrinsece*)²⁴⁹, které je absolutně nepřijatelné za jakýchkoliv okolností²⁵⁰. Z toho vyplývá, že je třeba mu zabránit

²⁴⁶ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1368 a 1373, viz pozn. č. 158.

²⁴⁷ Rada bezpečnosti (...) 3.5 prohlašuje, že vědomé financování, plánování a iniciování teroristických činů je také v rozporu s účelem a zásadami Spojených národů, (...),“ srov. Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1373, viz pozn. č. 165.

²⁴⁸ „Rada bezpečnosti, (...) znovu potvrzuje potřebu bojovat všemi prostředky, v souladu s Chartou OSN, proti hrozbám mezinárodnímu míru a bezpečnosti způsobené teroristickými činy, (...) 2. Rozhoduje také o tom, že všechny státy mají (...) (d) zabránit těm, kdo financují, plánují, podporují nebo páchají teroristické činy, v používání jejich území pro tyto účely proti jiným státům nebo jejich občanům, (...) 3.8 Vyjadřuje rozhodnutí podniknout všechny nutné kroky k tomu, aby byla zajištěna úplná realizace této rezoluce v souladu s jejími závazky podle Charty OSN,“ srov. Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1373, viz pozn. č. 165.

²⁴⁹ Takto definováno z pohledu deontologické etiky, nicméně i etika vycházející z teologických pozic pokládá terorismus za vždy nepřijatelný.

²⁵⁰ Srov. Tento jednoznačný postoj vyjádřil také papež Jan Pavel II. ve svém novoročním poselství roku

všemi eticky přijatelnými prostředky. To znamená že v případě, že jsou bezúspěšně vyčerpány všechny etické prostředky k zabránění činnosti teroristickým organizacím mimo použití vojenské síly proti státu, který s teroristy spolupracuje²⁵¹, pak se použití i tohoto prostředku jeví jako menší zlo, jež je eticky přijatelné. Tato konkluze však opět platí pouze za předpokladu, že bude zachován princip proporcionality, o kterém bude pojednáno níže.

4.5 Problém s principem proporcionality

Základní otázku spojenou s problémem proporcionality je možno formulovat následovně: Jaké škody je třeba vzájemně porovnávat na straně hrozby a na straně sebeobraného vojenského zásahu?

V případě, že etická argumentace o preemptivním charakteru obrany uvedená pod bodem 4.3.1 je legitimní, pak je také ve vztahu k posuzování škod vzniklých teroristickým útokem možné jako eticky správnou přijmout argumentaci zastávanou ve výše zmíněném prohlášení představitelů biskupské konference Anglie a Walesu²⁵², která princip proporcionality zakládá ne pouze na poměru obětí konkrétního teroristického útoku ve vztahu ke kolaterálním škodám působeným vojenskou sebeobranou, ale také a především na vztahu škod způsobených sebeobranou ke škodám, které je konkrétní teroristická skupina rozhodnutá a schopná způsobit i v budoucnu. Jestliže však přijmeme tento preemptivní způsob posuzování škod, potom mezi kolaterální škody není možné započítat pouze přímé škody způsobené na lidských životech a na infrastruktuře. Mezi kolaterální škody zásadního významu při takovémto způsobu posuzování také patří potenciální nová rozhodnutí pro teroristické akty a jejich podporu u dosud umírněného civilního obyvatelstva a celková vlna nenávisti mezi civilním obyvatelstvem vyvolaná utrpením ve vojenském konfliktu.

Je samozřejmé, že právě v tomto bodu se etická kritéria stávají velmi vágními a forma posuzování škod je vedle odborné erudice také významně závislá na morální úrovni členů zodpovědného grémia. Nicméně přesto tato kritéria nabízejí určitý eticky definovaný základní rámec, ve kterém se následně děje rozhodování na základě osobní odpovědnosti.

2002, viz pozn. č. 202.

²⁵¹ Jedná se tedy o vědomou a chtěnou spolupráci.

²⁵² Viz pozn. č. 212.

4.6 Problém se stanovením kritérií úspěšnosti vojenské akce v boji proti terorismu

Důvodem, proč je třeba tento problém řešit, je podmínka obsažená v teorii spravedlivé války, která stanoví, že legitimita spravedlivé obrany je dána oprávněnou nadějí na úspěch vojenské akce. Hovořit o úspěchu akce však nejprve znamená stanovit eticky akceptovatelná kritéria pro to, co úspěch akce vlastně znamená.

Opět je i v této úvaze nutno rozlišovat mezi úspěchem ve „war against terrorism“²⁵³ a definováním úspěchu konkrétní vojenské akce proti konkrétní teroristické organizaci a proti konkrétnímu státu (či více státům), u kterého je prokázáno vědomé a chtěné spojení s teroristickou organizací. Zde je opět dále nutno rozlišovat, zda se jedná o organizaci, která již ozbrojený útok spáchala, a tedy vojenský útok má charakter preemptivní sebeobrany nebo o organizaci, o které je prokázáno, že se teroristický čin spáchat chystá. V rámci této studie je možno posuzovat pouze kritéria úspěšnosti sebeobrané akce, protože etické posouzení druhého případu je v tomto bodě závislé na předcházejícím řešení etických kritérií pro eventuální preventivní vojenský zásah.

V případě konkrétní akce v rámci výše definované sebeobrany se zdají legitimním kritériem úspěšnosti dvě skutečnosti: eliminace konkrétní teroristické organizace a zajištění trvalého stavu, ve kterém spolupracující stát nebude podporovat žádnou teroristickou organizaci.

Důvod pro kritérium odmítnutí jakékoliv podpory terorismu ze strany státu vychází z charakteru sebeobrany, která má za úkol zabránit bezprostředním škodám. Tyto škody jsou při přijetí výše popsaného způsobu preemptivní obrany podstatně spojeny s existencí nejen teroristické organizace, ale i podporujícího státu. Jestliže na straně státu trvá ochota podporovat jinou teroristickou organizaci, trvá i bezprostřední ohrožení. Použití tohoto kritéria je možno ještě podpořit, jestliže přijmeme pojetí terorismu jako zla o sobě, neboť pak není následně důvod rozlišovat u podporujícího státu na ochotu k podpoře pouze jedné organizace nebo terorismu jako takového.

---

²⁵³ Tento cíl je možno definovat jako zbavení světového společenství reálné hrozby terorismu, jak o tom hovořil i prezident Bush ve svém poselství národu 20. října 2001: „Naše válka proti teroru začíná u Al-Kajdy, ale tam nekončí. Neskončí, dokud nebude nalezena, zastavena a poražena každá teroristická skupina globálního dosahu.“ BUSH George Winslow: Poselství k národu 20.10. 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (22.8. 2006).

4.7 Problém evidence důkazů, které vedou k vojenské akci

Z praktického pohledu je třeba posoudit dvě roviny. Tou první je přesvědčivost předložených důkazů a tou druhou je dosažitelnost důkazů pro odbornou veřejnost. Zdůvodnění premiéra Tony Blaira před britským parlamentem o nemožnosti všechny důkazy otevřeně publikovat je pravděpodobně všeobecně akceptovatelné:

„Vznáším velkou námitku, z většiny důkazů, které máme, jsou nejcitlivějšími výměna informací a bezpečnost. Není možné zveřejnit přesné detaily, aniž bychom kompromitovali lidi nebo bezpečnost a čerstvé informace přicházejí denně. Ale doufám, že sněmovna je shledá užitečnými alespoň jako předběžný odhad. Vůdce opozice a vůdce svobodných demokratů spatřují úplný základ pro ten dokument v termínech státní rady. Pokud jde o mne osobně a všechny vládní ministry, kteří jsme studovali úplné informace, nemáme absolutně žádnou pochybnost o tom, že bin Ládín a jeho síť jsou odpovědní za útoky z 11. září²⁵⁴.“

V této souvislosti se zdá odpovídající požadovat, aby rovina přesvědčivosti předložených důkazů a rovina kontrolovatelnosti byly pro legitimní etické rozhodnutí v přímé úměrnosti. Tedy čím menší počet zodpovědných osob, které se podílejí na rozhodovacím procesu, tím větší úroveň jistoty. Důvodem je nepřímá úroveň zpravodajských informací a extrémní závažnost rozhodnutí.

Za nejnižší akceptovatelnou úroveň jistoty je možné na základě praxe mezinárodního práva považovat jistotu, která je vnímána jako dostatečná při procesech projednávajících obvinění států z masivního porušení lidských práv, tedy „clean and convincing evidence²⁵⁵“. Dle navržené přímé úměrnosti však při snížení kontroly nezávislými oponenty prokazatelnost důkazů pro rozhodnutí použití vojenské síly jednoznačně tenduje k právní úrovni evidence „beyond a reasonable doubt²⁵⁶“.

4.8 Problém vojenského zásahu, který není odsouhlasen Radou bezpečnosti OSN

U tohoto problému je třeba opět posuzovat odděleně unilaterální sebeobranu proti konkrétní teroristické akci a unilaterální vojenskou akci v rámci „war against terrorism“.

V případě sebeobrany, která reaguje na přímé teroristické napadení, se zdá řešení na

---

²⁵⁴ BLAIR Tony: Premiérské prohlášení k parlamentu o útocích 11. září, <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (28.8. 2006).

²⁵⁵ K problematice stanovení úrovně jistoty viz. článek O'CONNELL Mary Ellen, Evidence of Terror, in: Journal of Conflict & Security Law 1 (2002) 19-36.

²⁵⁶ Tuto formulaci také použil Tony Blair ve své řeči k parlamentu, viz pozn. č. 254.

první pohled jednoduché, neboť nezadatelné právo na spravedlivou individuální nebo kolektivní sebeobranu je jednoznačně garantováno jak Chartou OSN²⁵⁷, tak i celou teorií spravedlivé války.

Řešení dilematu nad rámec sebeobranu je ale opět nad rámec této studie, nicméně je třeba poukázat na zásadní důvod, který vycházejí z principu teorie spravedlivé války „*intentio recta*“ (správný úmysl) jasně poukazuje na nutnost eticky akceptovatelné výjimečné možnosti unilaterální akce i nad rámec spravedlivé sebeobranu.

Jasným důvodem je způsob rozhodování Rady bezpečnosti OSN, jejíž politicky motivované rozhodnutí může postrádat správný úmysl a může zabránit eticky legitimnímu a nutnému použití síly v případě masivního porušení základních lidských práv²⁵⁸. Nicméně i tento nanejvýš naléhavý problém přesahuje rámec této studie a je třeba se mu věnovat opět v komplexnosti celé otázky boje s terorismem²⁵⁹.

---

²⁵⁷ Charta OSN, čl. 51.

²⁵⁸ Příklad takového selhání Rady bezpečnosti při genocidě ve Rwandě v roce 1994 je všeobecně známý.

²⁵⁹ Zajímavé podněty k řešení tohoto problému jsou obsaženy v BEESTERMÖLLER Gerhard: „Krieg gegen den Irak - Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?“, Kohlhammer: 2003, 2.vydání, vydáno v ediční řadě Beiträge zur Friedensethik, Band 35.

5. ZÁVĚR

Cílem této studie bylo prozkoumat etickou diskusi, která vznikla na poli mírové etiky po strašlivé události 11. září 2001 a navrhnout na základě analýzy této diskuse upřesnění kritérií prakticky použitelných v zodpovědném rozhodování o etické přípustnosti použití vojenské síly.

Závěrem je možno konstatovat, že v diskusi o eticky legitimním postupu v boji s terorismem hraje i nadále zásadní a nezastupitelnou roli tradicí ověřený koncept spravedlivé války. Tento koncept však na té úrovni, jaké bylo dosaženo jak na rovině politické, tak i teologické etiky v druhé polovině minulého století²⁶⁰, již není schopen odpovědět na nové závažné otázky spojené s asymetrickým charakterem boje proti terorismu²⁶¹.

Ukazuje se však, že při dalším rozvinutí této teorie je v jejím rámci možné na nové otázky nalézt relevantní odpovědi, které situaci reflektují a poskytují základní orientační rámec pro nesmírně těžká a zodpovědná rozhodnutí, před kterými představitelé veřejné moci v boji s terorismem stojí.

Nadále však i při snaze o větší konkretizaci etických kritérií platí, že zůstává významná část rozhodování závislá na zralém a správném úmyslem vedeném svobodném rozhodnutí zodpovědného jednotlivce, který převzal službu legitimní autority vůči všem, kteří jsou jeho péči svěřeni. Tato část rozhodování není ve své podstatě postihnutelná obecně platnými kritérii a je zásadně závislá na osobní zralosti té osoby, které byla autorita svěřena. Nicméně nutnost tuto osobní zralost posilovat i fundovanými znalostmi zůstává také trvale platná.

Tato studie také ukázala, že nejpalcivější otázky se v této oblasti týkají problému preventivního použití síly a možnosti unilaterálních akcí v rámci světového společenství.

Navrhnout relevantní odpovědi v této oblasti je pro etiku válečného konfliktu velkou výzvou, ale i povinností. Kompetence k etickému posouzení výše uvedených otázek je totiž pro dnešní dobu navýsost potřebná.

---

²⁶⁰ Srov. Na rovině politické etiky především v neokonzervativních kruzích ve Spojených státech a na rovině teologické etiky především v rámci přípravy Katechismu katolické církve, viz pozn. č. 128.

²⁶¹ „Doba, kdy sama spravedlivá válka mohla definovat katolické smýšlení o válce a míru, dávno minula. 11. září vyjasnilo důležitost našeho širšího, hlubšího chápání míru v problematickém světě, v němž žijeme.“

Srov. CHRISTIANSEN Drew, SJ: After Sept.11: Catholic Teaching on Peace and War, in: Origins, CNS documentary service, May 2002 3 (2002) 33-40.

Seznam literatury

a) Knihy a časopisy

- AKVINSKÝ Tomáš, STH II.-II. q.40.
AUGUSTIN: De civitate Dei, XIX, 13.
BAUFELD Stefan: Der 11. September 2001 als Herausforderung für das Völkerrecht, Münster: LIT Verlag, 2005, 14-23.
BEESTERMÖLLER Gerhard: Thomas von Aquin und der gerechte Krieg. Friedensethik im theologischen Kontext der Summa Theologiae, Köln: Bachem, 1990, 11.
BEESTERMÖLLER Gerhard: Die humanitäre Intervention - Imperativ der Menschenrechtsidee? Rechtsethische Reflexionen am Beispiel des Kosovo-Krieges., Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 141-169.
BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?, Stuttgart: Kohlhammer, 2003.
BEESTERMÖLLER Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we are fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, Stuttgart: Kohlhammer, 2006, 16.
Bible, ekumenický překlad, Praha: 1985.
Britanica, 15. vydání, 2003.
BROCK Lothar; ELLIESEN Tillmann: Humanitäre Intervention: zur Problematik militärischer Eingriffe in innerstaatliche Konflikte, in: Umbruch in der Weltgesellschaft: auf dem Wege zu einer "neuen Weltordnung"? Hamburg: Deutsches Übersee-Institut, 1994, 383-420.
BROCK Lothar, SCHOCH Bruno: Was ist das Neue am internationalen Terrorismus? , in: Friedensgutachten 2002, Münster: 2002, 35.
Brockhaus Enzyklopädie, 19. vyd., 1990.
BUCKLEY Mary, FAWN Rick (vyd.): Global Responses to Terrorism, London: Routledge 2003.
CASSIUS DION: De excerptis Xiphilini 71,8.
CICERO: De officiis, kniha 1, kap. 38.
CLARKE Paul B., LINZEY Andrew: Dictionary of Ethics, Theology and Society, London: Routledge, 1996.
CREYER Robert: The fine art of friendship: Jus in bello in Afghanistan, in: Journal of Conflict & Security Law 1 (2002) 38-83.
DRIVER John: How Christians Made Peace with War: Early Christian Understandings of War, Scottdale: Herald Press, 1988, 77.
DUKA Dominik: Editorial in: Salve 4 (2005).
ELSHTAIN Jean B.: Just war theory (vyd.), Basil: Blackwell, 1992.
ELSHTAIN Jean B. (vyd.): The Just War Against Terror, New York: Basic Books, 2003.
Ethica 2001, 2002, 2003, 2004. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien.
EUSEBIUS z Cesareje: Historia ecclesiastica 5,5, 1-6.
GEERLINGS Wilhelm: Die Stellung der vorkonstantinischen Kirche zum Militärdienst, Barmbützel: Institut für Theologie und Kirche, 1989.
HARTMANN Wilfried: Der Frieden im früheren Mittelalter, zwei Studien, Beiträge zur Friedensethik 13, Barmbützel: Institut für Theologie und Frieden, 1992, 5-6.
HIMES Kenneth R.: The morality of humanitarian intervention, in: Theological studies, 55 (1994) 82-105.
HOBBES Thomas: Leviathan, kap. 11,13,14, Cambridge: Tuck Richard, Cambridge University Press, 1991, 85-91.

HOLUB Tomáš: Atomová puma a etický diskurz během studené války, *Salve* 3 (2005), 85-102.

HOPPE Thomas: *Auf dem Weg zum gerechten Frieden?. Friedensethische Überlegungen nach dem Ende des Ost-West-Konflikts.*, Hamburg: Wissenschaftliches Forum für internationale Sicherheit, 1995 ;

HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, *Salve* 3 (2005) 103-114.

HÖRMANN Karl (vyd.): *Lexikon der christlichen Moral*, Wien: Tyrolia Verlag, 1976.

HUNOLD Gerfried W. : *Lexikon der christlichen Ethik*, Freiburg: Herder 2003.

HYMERS John: Regrounding the Just War's „Presumption Against Violence“ in Light of George Weigel, *Catholic University of Leuven*, 2-2-3 (2004) 111-121.

CHRISTIANSEN Drew, SJ: After Sept.11: Catholic Teaching on Peace and War, in: *Origins*, CNS documentary service, May 2002 3 (2002) 33-40.

JAN XXIII. *Pacem in terris*, Praha: Zvon, Praha, 1996.

JOHNSON James T.: *Just War Tradition and the Restraint of War*, Princeton: Princeton University Press, 1981.

JOHNSON James T.: *Can Moder War Be Just?*, New Haven: Yale University Press, 1984.

JOHNSON James T.: *The War to Oust Saddam Hussein*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005.

JOHNSON James T.: *The War to Oust Saddam Hussein*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005, 35-41.

JOHNSTONE, Brian V. C.S.S.R.: *The War On Terrorism: A Just War?*, in: *Studia Moralia*, Editiones Academiae Alfonsianae, Roma 40 (2002) 39-61.

JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: *Francisco de Vitoria zu Krieg und Frieden*, Köln: Bachem Verlag, 1991, 32-38.

KRECH Hans: *Der Afghanistan Konflikt 2001*, Berlin: Verlag Dr. Köster, 2002.

L'Osservatore Romano, *Wochenausgabe in deutscher Sprache*, 41, 51/52 .

L'Osservatore Romano, *vždy 1. číslo jednotlivých ročníků.*

LUTZ Dieter S.: *Was ist Terrorismus?*, in: *S+F*, Vierteljahresschrift für Sicherheit und Frieden, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft 1 (2002) 6.

MACHIAVELLI Nicollo: *Vladař*, kap. 26.

MOORE John B.: *A Digest of International Law II*, Washington: G.P. O., 1906, 409.

MÜLLERSON Rein: *Jus ad Bellum: Plus Ça Change (Le Monde) Plus C'est La Même Chose (La Droit)?*, in: *Journal of Conflict & Security Law*, 2 (2002) 180.

MYJER Eric, WHITE Nigel: *The Twin Towers Attack: an Unlimited Right to Self-Defence?*, in: *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 9-13.

NAERT Fraederik: *The Impact of the Fight Against Terrorism on the ius ad bellum*, in: *Ethical Perspectives* 11 2-3 K.U. Leuven, 144-147

NAGEL Ernst J.: *Friedenslehre der katholischen Kirche*, Stuttgart Berlin Köln: Kohlhammer, 1997.

NIEBUHR Reinhold: *Moral Man and Immoral Society*, New York: Charles Scribners's Sons, 1932.

NOHLEN Dieter (vyd.): *Kleines Lexikon der Politik*, Mnichov: 2001, str. 514.

O'CONNELL Mary Ellen: *Evidence of Terror*, in: *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 30.

O'DONOVAN Oliver: *The Just War Revisited*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

POLC Jaroslav: *Zázračný déšť*
Origins, CNS documentary service, October 2001 320 (2001) 339-340, sloupek.

RAMSEY Paul: *War and the Christian Conscience/ How Shall Modern War Be Conducted Justly?*, Durham: Duke University Press, 1961.

RAMSEY Paul: The Just War, Force and Political Responsibility, New York: Charles Scribner's Sons, 1968.

REICHBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): The Ethics of War, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.

Rivista di teologia morale 133, Roma (2002).

ROTTER Hans, WIRT Günter: Neues Lexikon der Christlichen Moral, Wien: Tyrolia Verlag, 1990.

RUMSFELD Donald: A New Kind of War, New York Times, 17.9. 2001.

SCHOCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), Friedensgutachten (2002) 43-51, 159.

SUTOR Bernard: Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?. Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 9-10.

TERTULIAN: Apologeticum 5, 8-9.

TERTULIAN: Ad Scapulam 4,10.

TITUS Livius: Historie Říma, kniha IX, pars 1.

UTZ Arthur, GRONER Joseph (vyd.): Aufbau und Entfaltung des Gesellschaftlichen Lebens. Soziale Summe Pius XII., Freiburg: 1954-1956, č. 3493.

VERSTRATEN Johan: From Just War to Ethics of Conflict Resolution, Ethical Perspectives, Catholic University of Leuven, 2-2-3 (2004) 100-102.

WALZER Michael: The Just and Unjust Wars, New York: Basic Books, 1977.

WALZER Michael: Just and Unjust Wars: a moral argument with historical illustrations, New York: Basic Books, 1977.

WEIGAND Rudolf: Krieg und Frieden in den Rechtssammlungen des Ivo von Chartres, Beiträge zur Friedensethik 13, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1992, 2-3.

WEIGEL George: Polemika s prof. Griffithsem, First Things, April 2002,

WEISSENBERG Timo J.: Die Friedenslehre des Augustinus, Stuttgart: Kohlhammer, 2005.

b) Interentové odkazy

ANNAN Kofi: Prohlášení OSN 7.10.2001, <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sgsm7985.doc.htm>, (28.8. 2006).

BLAIR Tony: Premiérské prohlášení k parlamentu o útocích 11. září, <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (28.8. 2006).

BLAIR Tony: Řeč v parlamentu 4. 10. 2001, <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (30.8.2006).

BUSH George Winslow: Deklarace „Freedom at War with Fear“, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (25.8. 2006).

BUSH George Winslow: Poselství k národu „Freedom at War with Fear“, 20.9. 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (22.8. 2006).

BUSH George Winslow: Poselství k národu 20.1. 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (24.8. 2006).

BUSH George Winslow: Poselství k národu 20.10. 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (22.8. 2006).

BUSH George Winslow: Poselství k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (23.8. 2006).

BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, (25.8. 2006).

BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/2001107-8.html, (25.8. 2006).

BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html, (25.8. 2006).

BUSH George Winslow: Řeč k Valnému shromáždění OSN 10.11. 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011111-3.html, (26.8. 2006).

BUSH George Winslow: Vyjádření pro tisk po setkání s C. Powellem a P. O'Neillem, 24. září 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html, (30.8. 2006).

BUSH George Winslow: Zasedání národní bezpečnostní rady USA, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, (23.8.2006).

Celková historie Afghánistánu, <http://www.afghan-web.com/history>, (23.08. 2006).

Director of Social and Political Studies of American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, [http:// www.aei.org](http://www.aei.org).

Gaudium et spes, http://www.vatican.edu/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html, (28.3. 2006).

Charta OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, (28.3. 2007).

JAN PAVEL II.: Generální audience, 12. 9. 2001, <http://www.vatican.va>, (29.8. 2006).

JAN PAVEL II.: Přijetí Jamese Nicholsona, <http://www.vatican.va>, (29.8. 2006).

JAN PAVEL II.: Telegram G. Bushovi, <http://www.vatican.va>, (29.8. 2006).

Kellog-Briandův pakt, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm>, (28.3. 2007).

MOORE John B.: A Digest of International Law II, Washington: G.P.O., 1906, 409, www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm, (31.8. 2006).

Názory neokonzervativních katolických etiků v USA, www.ratzingerfunclub.com/justwar, (29.8. 2006).

Prohlášení předsedy francouzské biskupské konference z 11.10. 2001, <http://www.cef.fr>, (29.8. 2006).

Prohlášení představitelů Evropské unie, Brusel, 14.9.2001, <http://www.eu2001.be>, (25.8. 2006).

Prohlášení představitelů NATO, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, (25. 8. 2006).

Rada NATO, <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23.8.2006).

Rezoluce RB OSN č. 1373 ze dne 28.9. 2001, <http://www.un.org/documents/>, (28.8. 2006).

Rezoluce č. 1373 ze dne 28. září 2001, <http://www.un.org/sc/docs/> (28.8.2006).

Rezoluce č. 56/1 Generálního shromáždění OSN a rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 obě ze dne 12.9. 2001, <http://www.un.org/documents>, (28.8. 2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1368 z 12.9. 2001, in: http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (23.8. 2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1373 z 28. září 2001, in: http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (24.8. 2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1386 z 20.12. 2001, http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (24.8. 2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, <http://www.un.org/News/dh/latest/afghan-agree.html>, (24.8. 2006).

ROBERTSON George: Prohlášení Severoatlantické rady 2.10.2001, <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23.8. 2006).

RUMSFELD Donald H.: New York Times 27.9.2001, <http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/nrot080.html>, (25.8. 2006).

RUMSFELD Donald: A New Kind of War, New York Times, 17.9. 2001 <http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/nrot080.htm>, (22.8. 2006).

Senior fellow of Ethics and Public Policy Center, Washington, [http:// www.eppc.org](http://www.eppc.org).

Washingtonská smlouva, <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>.

WEIGEL George: Polemika s prof. Griffithsem, First Things, April 2002, <http://firstthings.com/ftissues/ft0204/articles/justwar.html>, (30.8. 2006).

Ztráty na životech během I. světové války, <http://cs.wikipedia.org>, (24.3. 2007).

Die ethische Diskussion über die adäquate Reaktion auf 11. September 2001

Die Arbeit beschreibt im ersten Kapitel zuerst die geschichtliche Entwicklung der Friedensethik vor allem in Verbindung mit dem christlichen Denken beginnend mit den Bibelstellen über die frühkirchliche Zeit, Stellungen von Augustinus, Thomas von Aquin und Francesco de Vitoria bis zur heutigen Situation, die vor allem mit den Gedanken erhaltenen in UNO Charta und auch in der päpstlichen Enzyklika Pacem in terris geprägt ist.

Im zweiten Kapitel ist die heutige Diskussion über dieses Thema unter den christlich orientierten Ethikern vor allem in USA und Europa charakterisiert.

Das dritte Kapitel versucht, die ethischen Argumente und Unklarheiten in der Polemik über die adäquate Reaktion auf 11. September 2001 zu analysieren. Es handelt sich um die politische, juristische und ethische Diskussion.

Im vierten Kapitel ist dann aufgrund der vorliegenden Analyse die Präzisierung der Prinzipien der klassischen Lehre über den gerechten Krieg vorgeschlagen, wie es im Katechismus der katholischen Kirche enthalten ist.

Die Präzisierung sollte zeigen, dass diese Lehre auch in der heutigen Situation des Kampfes gegen Terrorismus ein geltender und anwendbarer Orientierungspunkt ist, der aber eine Konkretisierung für die neue Situation braucht.